

LIBELLUS DE FIDE

• SEU

DUODECIM ANATHEMATISMI SUB RUFINI NOMINE.

INCIPIT PROPTER FIDEM.

Propter venerationem Sanctorum locorum, Jerosolymam^b et Bethlehem venimus: et intelleximus, plurimos fratres in nobis scandalizari, eo quod audierunt, nos multa hæretica, et quæ contra fidem Ecclesiæ veniunt, profiteri. Itaque, Deo præsentem, testamur, quæ infra scripta sunt, nos ex parte sensisse per errorem, et præsentem tempore condemnare: alia autem, in quibus falso infamamur, nec dixisse, nec dicere, et contraria, quæ in aliis suspicamur, posuisse atque damnasse.

I. Qui dicunt, Diabolo, et Demoniis, et impiis, hoc est, Gentibus, Judæis, Samaritanis, omnibusque hæreticis (exceptis Christianis, qui rectam fidem sequuntur, et sunt peccatores) pœnas eorum non esse perpetuas, anathema sint.

II. Qui dicunt, quemvis sanctum virum, et prophetalem, et apostolicum sine Dei auxilio posse case perfectum, anathema sint.

III. Qui dicunt, Christum Filium Dei, Deum Verbum, in hominem esse mutatum, ita ut Deus Verbum esse desierit; aut hominem purum natum ex Maria secundum Paulum Samosatenum, et Photinum; et merito atque virtutibus in Dei vocabulum profecisse, anathema sint.

IV. Qui dicunt, illud quod scriptum est, *De die, anno et hora nesciunt neque Angeli, neque Filius* (Marc. 13-32.), juxta blasphemias Arianorum, et non propter dispensationem carnis assumptæ, anathema sint.

V. Qui dicunt, Patrem, Filium, et Spiritum Sanctum, hoc est, Sanctam Trinitatem, diversæ inter se

FINIT DE FIDE, DE NOMINE RUFINI.

• Card. Norisius ex Vaticano, Garnerius ex Bellovacensi MS. ediderunt, atque ille quidem Rufino Aquilejensi, hic alteri Rufino Hieronymi discipulo maluit adscribere. Mabillonius ex Codice Bobliensi antiquissimo laudat, hoc lemma, *Abreviatio Fidei Catholice exposita a S. Hieronymo, ut quidam in hæresim lapsi corrigerentur*. Et qui tamen hinc velut He-

• esse substantiæ, et non unius potestatis atque naturæ, anathema sint.

VI. Qui dicunt, quolibet modo, et quolibet sensu Filium Patrem non videre, anathema sint.

VII. Qui dicunt, animas nostras ex Angelorum fastigio in hæc corpora corruisse, propter quædam antiqua peccata, et in isto mundo agere pœnitentiam, assumentes illa testimonia, *Priusquam humiliarer ego peccavi* (Psal. 118. 67.). Et, *Educ de carcere animam meam* (Psal. 141. 8.), et cetera his similia, anathema sint.

VIII. Qui dicunt, Dominum et Salvatorem nostram non in nostra venisse, sed diversæ sublimiorisque fuisse substantiæ, sive cælestis, et non in totum summis, quod de Maria est, vel animam hominis non habuisse, vel mentem abque peccato, anathema sint.

IX. Qui dicunt, post multa secula et tempora, quæ non possumus humana cogitatione comprehendere, restitutionem fieri omnium in antiquum statum, et universa ad sua redire principia, anathema sint.

X. Qui dicunt, post resurrectionem non eadem habere nos corpora, sed aerea quædam et spiritualia, et non ejusdem naturæ cujus in sepulchro conditi sumus, licet incorruptæ atque immortalis, anathema sint.

XI. Qui dicunt, post resurrectionis finem, et post multa tempora aboliri corpora, et reverti in usum, ut si de corporibus tantum animæ simus, quod prius fuimus, anathema sint.

XII. Qui dicunt, animas prius fuisse quam nate sunt, et non cum corpore secundum exemplum primi hominis a Deo quotidie fieri, anathema sint.

ronymo tribui, desipiat.

^b Falsus est perprante oculo Norisius legens in Vatic. *Jerosolymarum pro Jerosolymam*. Ex hac autem lectione, quam restituimus, satis constat, non posse hanc Rufino Aquilejensi scripturam adscribi. Videtur Garnerium in Mercatore, et Fontaninum in Vita lib. II. cap. 18.

RUFINI PRESBYTERI PROVINCIE PALESTINE

• LIBER DE FIDE.

581 Hæc nostra fides est, quam didicimus a Deo

• *Liber de fide*) Adnotat P. Sirmondus, atque ait,

et doctis viris, Moysæ dico et cæteris Prophetis,

bis libri hujus testimonio usum esse Joannem Dia-

qui * vetus Testamentum prædicaverunt; nec non etiam a sanctis et beatis Apostolis et Evangelistis, qui novum Christi Testamentum nobis salubriter in sinuaverunt.

I. Quod unus est Deus habens Verbum substantivum æquale per omnia sibi, similiter et ^b sapientiam substantivam æqualem sibi per omnia. Una substantia Patris et ^c Unigeniti et Spiritus sancti, una potentia, unus Dominus, sine principio, sine fine, simplex et incompositus, incorporealis, sine figura, sine circumdatione, non crescens, non deficiens, non indigenus, indivisus, infinitus, invisibilis, incomprehensibilis, inconvertibilis, sine interitu, immutabilis. Hoc quod est semper et idem erit, conditor omnium, potestatem habens, provisor benignus, justus iudex vivorum et mortuorum. Et quod unicus Deus Verbum in extremo temporum natus est ex Spiritu sancto et Maria semper virgine, et quod crucifixus mortuus est propter nos, et quod tertia die resurrexit, et ascendit in cælos, et sedet in dexteram Patris sui, et quod iudicaturus est vivos et mortuos, et cum eadem carne secundum facta sua unusquisque vicem recipiet.

II. Simplex et incompositus est Deus, eo quod non est corpus divinitas: compositio enim propria est corporum. Simplex et incompositus, eo quod non accidit ei verbum et sapientia: compositio enim ex substantia simul et accidentibus constare dinoscitur. Simplex et incompositus, neque enim diversa est Patris et Filii et Spiritus sancti substantia, sed una penitus eademque monstratur.

III. Et quod una est eadem Patris et Filii et Spiritus sancti substantia et virtus, testis est Dominus noster Jesus Christus, de semetipso docens et de Spiritu sancto. ^d De se quidem dicit, *Ego et Pater unum sumus* (Joan. 10. 30.), et iterum: *Qui me vidit, vidit et Patrem* (Joan. 14. 9.). His dictis, ostendit aperte unam esse substantiam, eandemque virtutem. Nam cum dixisset Philippo, *Tanto tempore vobiscum sum, et non cognovistis me; qui me vidit, vidit et Patrem* (Ibid.), docere voluit, unum nos ipsum et Patrem eundemque cernere virtute simul atque substantia ex mirabilibus quæ faciebat. Quorum enim una voluntas, eadem sunt opera, eorum quoque est eadem substantia. Ideoque dicebat Judæis: *Si non facio opera Patris mei, nolite mihi credere: sin autem facio, et si mihi non creditis, operibus credite, ut sciat is et intelligatis quod Pater est in me, et ego in ipso* (Joan. 10. 37.). Mire autem etiam hoc docuit, non aliter nisi ex operibus divinitatem debere cognosci. Quippe cum naturaliter invisibilis sit, et non aliter videatur, quam ex suis operibus et factis, ut etiam Sapientia testatur, dicens: *Ex magnitudine enim et pulchritudine operum competenter conditor eorum perspicitur* (Sap. 13. 5.). Similiter autem etiam beatus Paulus Apostolus dicit, *Invisibilia enim ipsius a creatura mundi per ea quæ facta sunt: intellecta conspiciuntur, sempiterna quoque ejus virtus et divinitas* (Rom. 1. 20.). Docet autem iterum sanctus Apostolus Joannes, quod Dominus noster Jesus Christus aperte seipsum prædicaret Judæis Filium Dei secundum substantiam in eo quod dicit, *Propterea magis quærebant eum Judæi occidere, quod non solum*

solvebat sabbatum, verum etiam Patrem suum Deum esse dicebat, æqualem se faciens Deo (Joan. 5. 18.). Et hoc tunc intellexerunt Judæi, quod Jesus semetipsum manifestavit Filium secundum substantiam esse, cum diceret ad illos, *Pater meus usque modo operatur, et ego operor* (Joan. 5. 17.).

IV. Sed hæc quidem de seipso Dominus noster Jesus Christus docuit. Docuit autem etiam de Spiritu sancto, eo quod de Dei substantia est, et quod ea quæ facit Deus Pater, eadem pariter etiam Spiritus facit, cum dicit *Spiritus veritatis qui a Patre procedit* (Joan. 16. 13.). Porro autem cum ejiceret adversarias potestates, quas juxta consuetudinem hominum demones appellat, dicebat, *Si autem ego in digito Dei ejicio demones* (Luc. 11. 20.). Quod autem digitum Dei Spiritum sanctum nominet, apertius ceteri Evangelistæ hunc locum dixerunt. Matthæus quidem cum sic dicit: *Si autem in Spiritu Dei ego ejicio demones* (Matth. 12. 28.). Marcus vero, *Quicumque blasphemaverit in Spiritu sancto non indulgetur ei in sæculum, sed obnoxius erit æterno peccato, eo quod dicebant, Spiritum immundum habet* (Marc. 3. 29.). Hoc cum dixisset Dominus, aperte docuit unam eandemque credere substantiam Patris et Spiritus sancti, quippe cum digitus, cujus est digitus, ejusdem etiam substantiæ habetur. Porro autem cum diceret discipulis suis, *Accipite Spiritum sanctum, quorum dimiseritis peccata dimittentur eis*, similiter ostendebat debere credere unam eandemque esse substantiam Patris et Spiritus. Dicit etiam beatus Paulus docens, *Nescitis quod templum Dei estis, et spiritus Dei habitat in vobis? si quis templum Dei violaverit, disperdet illum Deus* (1. Cor. 3. 6.). Hoc cum dixisset, aperte docuit unam eandemque esse substantiam atque virtutem Dei et spiritus: quippe cum non ex alia re cognoscatur templum Dei esse, nisi etiam ex inhabitante spiritu Dei. Scribit etiam beatus Paulus de Spiritu sancto, sic dicens: *Cum vero conversus fuerit ad Dominum, tolletur velamen. Dominus autem spiritus est, ubi vero spiritus Domini, ibi libertas* (2. Cor. 3. 16. 17.). Hæc cum dixisset, ostendit eandem esse substantiam, ex eo quod Spiritus est Dominus, et spiritus Domini libertatem largitur et donat.

V. Est autem Filius in Patre, non sicut in loco, neque enim finibus circumdatur ejus substantia: sed sicut verbum in mente, sicut simplex in simplici, ut infinitus in infinito, et infectus in infecto, ut sine principio in eo qui sine principio, et Dominus in Domino, et Deus in Deo, et ejusdem substantiæ simul atque potentæ. Similiter vero et Pater in Filio, et ut sensus non separandus a verbo. Sensum autem dico Patrem, ex nobis accipiens exemplum, ut nos scilicet intelligamus quemadmodum Pater in Filio et in Patre Filius habetur, quamvis etiam unde hoc dixerim, ex divina Scriptura causas et semina sumserim. Nam cum Filium verbum dixissent qui a Deo docti sunt Prophetæ atque Apostoli, sensum nos intelligere Patrem sine dubitatione docuerunt. Quippe cum non aliter verbum possit intelligi, nisi ex sensu, seu mente nascatur. Sensum autem dico, non talem qualis est noster, quoniam ne verbum quidem Dei tale quale nostrum est, neque ejus sapientia

comuni in expositione Heptateuchi, semel in Genesi, et iterum in Exodo, utrobique hoc titulo, *Ex libro de fide Rufini*, quod Græce nimirum erat *περί πίστεως*. Sic enim inscripti veterum Patrum libri leguntur aut memorantur non pauci. Quin et Theophili Antiocheni libri tres ad Autolycum, quorum vulgo nulla est inscriptio, in Codice 808, regniæ Bibliothecæ hanc habent, *Ἐπί τῆς τῶν Χριστιανῶν πίστεως*. De fide Christianorum. Idemque judicium de tribus aliis, qui a Theophilo Alexandrino de fide scripti ferebantur apud Gennadium cap. 55.

* Ms., *Vetus Hebræis Testamentum*.

^b Sapientiam substantivam) Sapientia nomen in divinis personis, quod Filio tribui mos est, fuerunt

olim qui Spiritui sancto adscriberent, ut hic noster, et ante illum Theophilus Antiochenus, et Irenæus Lugdunensis. Theophili enim ex libro 2. ad Autolycum verba sunt, *Ἄ τριῖς ἡμέραι πρὸ τῶν θεοτόπων γεγονυῖαι τὸ πρὸς εἰς τὴν τριάδα, τοῦ θεοῦ, καὶ τοῦ λόγου αὐτοῦ, καὶ τῆς σοφίας αὐτοῦ. Τρεῖς dies qui luminarium ortum antecesserunt, typus sunt Trinitatis, Dei et Verbi ipsius, et Sapientia ipsius*. Irenæus vero libro 4. cap. 17. Deum docet ad res producendas Angelorum ministerio non egere. *Ministrat, inquit, et ad omnia sua progenies et figuratio sua, id est, Filius et Spiritus sanctus, Verbum et Sapientia*

^c Ms., *Unigeniti: verbi et Spiritus*.

^d Ms., *De se quidem, cum dicit*.

talís est qualís nostra est. Similiter autem etiam Spiritum sanctum dicimus in Patre et Filio ejusdem substantiæ vel potentiæ, tanquam sapientiam in sensu simul et verbo: porro autem Patrem et Filium in Spiritu ejusdem substantiæ simul atque potentiæ, et tanquam sensum ac verbum quæ non a sapientia separantur.

VI. Quod autem in Deo Spiritus est, quasi ex ejus substantia sit, et quasi idem sit uterque, et ut ita dicam totus in toto, et qui ejus alta et profunda cognoscat, etiam beatus Paulus docet, sic dicens, *Nobis autem revelavit Deus per spiritum. Spiritus enim omnia scrutatur, etiam profunda Dei* (1. Cor. 2. 10.). Unde accepto a nobis exemplo, hoc est ex nostra sapientia, quæ totum sensum nostrum altius penetrat, et quæ sunt in eo cuncta cognoscit, deinceps dicit: *Quis enim novit hominum quæ hominis sunt, nisi spiritus hominis qui in eo est? sic et quæ Dei sunt nemo scit nisi spiritus Dei* (1. Cor. 2. 11.). Ideo autem beatus Paulus de nobis accepit exemplum, ostendere volens quomodo spiritus Dei ipsius alta cognoscit, quoniam novit hominem imaginem esse Dei Patris et Filii et Spiritus sancti. Est enim imago Dei homo, quippe cum sit rationabilis, ac sensum, et verbum et sapientiam habeat, sicut etiam Moyses docet, cum dicit, *Et dixit Deus, Faciamus hominem secundum imaginem, non meam solum, sed secundum imaginem, et similitudinem nostram* (Gen. 1. 26.).

VII. Quod autem sicut Patris est Spiritus sanctus, sic etiam Filii pariter habetur, docet iterum beatus Paulus sic dicens: *Vos autem non estis in carne, sed in spiritu, siquidem spiritus Dei habitat in vobis* (Rom. 8. 5.), hoc est Dei Patris, et deinceps dicit: *Si quis autem spiritum Christi non habet, hic non est ipsius. Dicit autem et in alio loco, Quod autem filii estis, misit Deus spiritum Filii sui in corda clamantem Abba pater* (Gal. 4. 6.). Idem autem Patris et Filii est Spiritus sanctus, quoniam neque Pater est, neque Filius; ut autem accepto rursus a nobis exemplo dicam, quoniam non est tanquam sensus generans verbum, neque tanquam verbum quod generat a sensu, sed ut sapientia quæ a sensu minime segregatur et verbo.

VIII. Quod autem Patris et Filii et Spiritus sancti substantia una eademque virtus est, etiam Moyses famulus Domini docet, cum sic dicat, *Et dixit Deus, Faciamus hominem secundum imaginem et similitudinem nostram* (Gen. 1. 26.). Nam cum deberet dicere singulariter *faciam*, pluraliter *faciamus* dixit, et non *secundum meam*, sed *secundum nostram* imaginem dixit. Et iterum dicit, *et fecit Deus hominem*, non *fecerunt*. Hoc autem facit ut ostendat tres personas, hoc est Patris, et Filii, et Spiritus sancti, unam esse eandemque naturam, indivisamque divinitatem. Similiter autem etiam propheta David unam eandemque virtutem Patris et Filii et Spiritus sancti docet, cum sic dicit, *Verbo Domini cæli firmati sunt, et spiritus oris ejus omnis virtus eorum* (Psal. 32. 6.).

IX. Porro autem sanctus Joannes Apostolus, ut doceret unam eandemque Filii simul et Patris esse substantiam, sic dicit, *In principio erat verbum, et verbum erat apud Deum, et Deus erat verbum. Hoc erat in principio apud Deum, omnia per ipsum facta sunt* (Joan. 1. 1. 2.). Cum dixisset, *in principio erat verbum*, et non ex principio, neque iterum cum principio erat verbum, vel sub principio, aperte docet verbum sine principio esse, quasi superius esset omni principio, et ipse sit causa principii. Si enim

^a Est enim imago Dei homo. Etiam hi qui Sapientiam in divinis tribuebant Spiritui sancto, cur imago Dei homo diceretur, causas adferebant, quod sensum, et verbum, et sapientiam habet: atque ut verbi æterni Filii sui pater est Deus, sic mens hominis, sive sensus, producat verbum suum: et sicut idem Patris et Filii est Spiritus sanctus, sic sapientia

omnia per ipsum facta sunt, cum omnibus autem etiam principium habetur, et ipsius principii, et totius deinceps post principium spatii, verbum ipsum est caput et causa, in quo spatio tempora vel sæcula continentur. Rursus etiam cum dixisset, *Verbum erat apud Deum*, substantivum ostendit esse verbum, quoniam non dixit, *In Deo erat verbum*, sed *verbum erat apud Deum*. Porro autem deinceps dicens, **585** *et Deus erat verbum*, docet unam eandemque esse substantiam atque virtutem Patris et Filii. Quippe cum nihil intersit inter Deum et Deum, cum uterque principio careat, sed una sit utriusque substantia, eademque pariter et virtus. Porro autem cum dicit, *Hoc erat in principio apud Deum*, omnia per ipsum facta sunt (Joan. 1.): aperte nos docet non duas debere substantias credere separatas, neque potestates atque virtutes, quoniam unus est Deus, qui per suum substantivum verbum omnia condit et creat. Ideo autem docemur non tres dicere substantias segregatas Patrem et Filium et Spiritum sanctum, neque potestates atque virtutes a semet invicem separatas. Quippe cum Deus unus sit, qui verbo et sapientia omnia creare dignoscitur.

X. Quod autem in sapientia et cum sapientia, hoc est cum Spiritu sancto, Deus omnia facit, testis est sanctus David propheta, cum prædicando Deum, et amplitudinem virtutis ejus enarrando, et divitiis sapientiæ ejus mirando, vociferatur hæc dicens, *Quam magnificata sunt opera tua, Domine! omnia in sapientia fecisti* (Psal. 103. 24.). Hanc sapientiam pariter et beatus Paulus nimis penitus admiratione prædicat, cum sic dicit, *O altitudo divitiarum sapientiæ et scientiæ Dei* (Rom. 11. 33.)! Et quod sapientiam Dei, qua omnia Deus fecit et facit, David propheta spiritum Dei nuncupat, beato Paulo simili ratione consentiens, in sequentibus edocet aperte, cum dicit, *Impleta est terra creatura tua: hoc mare magnum et spaciosum, ibi reptilia, quorum non est numerus, animalia parva cum magnis, illic naves pertranseunt; draco iste quem formasti ad illudendum ei, omnia te expectant, ut des eis escam in tempore. Daniele, ipsi colligent, aperiente autem te manum tuam, omnia replebantur bonitate; avertente autem te faciem tuam, turbabuntur; auferes spiritum eorum et deficient, et in pulverem suum revertentur. Emittes spiritum tuum, et creabuntur, et renovabis faciem terræ* (Psal. 103. 24. seqq.). In eo quod dicit Propheta, *Omnia in sapientia fecisti*, et *Emittes spiritum tuum, et creabuntur*, aperte docuit unam esse personam utriusque, Sapientiæ Dei et Spiritus sancti. Similiter autem et Salomon sanctum Dei Sapientiam nominat, cum sic dicat ad Deum, *Consilium vero tuum quis scivit, nisi tu dedisti sapientiam* (Sap. 9. 17.)! Et ut ostendat qualem sapientiam dicat, deinceps dicit, *Emissisti sanctum Spiritum tuum ex ultis, et sic correcti sunt semitæ eorum qui in terra sunt, et placita d tui Domine didicerunt, et sapientia servati sunt* (Ibid.). Hoc est, sancio tuo Spiritu tuum consilium docti salvati sunt. Sicut etiam beatus Paulus ait, *Nobis enim revelavit Deus per Spiritum sanctum; spiritus enim omnia scrutatur, etiam alta Dei* (1. Cor. 2. 10.).

XI. Igitur cum tales testes habeamus, non dubitare debemus, quin oporteat dicere, substantivum Dei Sapientiam Spiritum sanctum esse, per quem omnia quæ creata sunt a Deo constare noscuntur. Sic igitur nonnulli minus intelligentes unam eandemque personam sapientiam Dei et unigenitum Deum verbum esse dixerunt, volentes a

in homine a sensu minime separatur et verbo. Quia de re plura iterum sub libri finem, num. 61.

^b Ms., *Corda nostra clamantem.*

^c Ms., *Dicit ad Deum, Consilium vero.*

^d Ms., *Tua homines didicerunt.*

^e Nonnulli minus intelligentes. Arriani nempe et Eunoniani, quos male Apostoli verba in hunc seu-

beato Paulo caussa et semina sumere in eo quod dicit, *Nos autem predicamus Christum, et hunc crucifixum, Judæis quidem scandalum, gentibus vero salutem, ipsis vero vocatis Judæis et Græcis Christum Dei virtutem et Dei sapientiam* (1. Cor. 1. 23.). Sed in his quæ dixit beatus Paulus, non unigenitum Deum verbum significat virtutem et sapientiam, sed ordinationem crucis; statim enim in sequentibus dixit, *Quia stultum Dei sapientius est hominibus, et infirmum Dei fortius est hominibus* (1. Cor. 1. 25.). Nemo autem prudentium audent dicere, quod stultum Dei et imbecillum Deus verbum est, sed sicut prædixi, crucis ordinationem significat, eo quod illud quod incredulis videtur esse stultum, hoc est Christum crucifixum credere Deum esse, hoc maximam sapientiam habet: et quod videtur esse imbecillum Christi, propter quod pro nobis mortuus est, hoc maximam virtutem habet, de qua sapientia atque virtute non est nunc tempus dicere.

XII. Per multos igitur testes docemur a Deo, quod unum habeat substantivum unigenitum Deum verbum, unam sapientiam substantivam Spiritum sanctum, per quem spiritum, et per quod verbum, omnis sapientia, sermo, scientia, cæteriæque munera credentibus præstantur a Deo, sicut etiam beatus Paulus docet, cum sic dicit: *Habeo igitur gloriam in Christo Jesu ad Deum. Non enim audeo aliquid loqui eorum quæ per me non efficit Christus in obedientiam gentium verbo et factis in virtute signorum et prodigiorum in virtute Spiritus sancti* (Rom. 15. 17.). Non solum habebat beatus Apostolus Paulus in se loquentem Christum et Spiritum sanctum, sed etiam cæteri omnes Prophetæ, et Apostoli, et Evangelistæ, sicut etiam Dominus noster Jesus Christus docet cum dicit, *Ideo ecce ego mitto ad vos prophetas, et sapientes, et scribas* (Matth. 23. 33.), similiter autem et de spiritu Dei dicit: *Ideo et sapientia Dei dicit, mitto ad ipsos Prophetas et Apostolos* (Luc. 11. 49.).

XIII. Quod autem Spiritus sanctus Dominus et Deus est, et tanquam Dominus noster credentibus et ipse munera largitur et donat, rursus idem beatus Paulus docet, cum dicit, *Divisiones vero gratiarum sunt, idem autem Spiritus, et divisiones ministratio-num sunt, idem autem Dominus, et divisiones operationum sunt, idem vero Deus* (1. Cor. 12. 4.): aperte docet quod Spiritus sanctus Dominus et Deus est. Manifestus autem etiam in sequentibus ostendit. Enumeratis enim donis et operibus atque ministeriis, adjecit statim, dicens: *Hæc autem omnia operatur unus atque idem spiritus, dividens singulis prout vult* (1. Cor. 12. 11.). Rursus idem beatus Paulus docere nos aperius **587** volens unam esse substantiam Patris et Filii et Spiritus sancti, et ait, *Unus Dominus, una fides, unum baptisma, unus Deus pater omnium* (Ephes. 4. 5.). Patrem autem nominat eorum qui in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti per baptismam nat sunt. Non igitur autem beatus Apostolus, esse baptismam aquam, et baptismam spiritum, dixit unum baptismam. Sed bene dixit, sciens unum esse baptismam, in eo quod in nomine unius Domini omnes baptizentur et credant. Solet etiam idem beatus Apostolus Patrem et Filium et Spiritum sanctum, sicut unum Dominum et unum Deum, sic etiam

sum interpretatos, docet etiam Theodoretus in Epistolam 1. ad Corinthios. *Εἰδέναι μέντοι χρὴ, ὡς σοφίαν καὶ δυνάμειν, οὐ τὴν θεότητα τοῦ μονογενοῦς προσεγγρευσέν ὁ θεὸς Ἀπόστολος, ἀλλὰ τὸ περὶ τοῦ σταυροῦ πάργυμα· καὶ διελόγχει τοὺς Ἀρειοῦ καὶ Εὐνομίου πικρῶς ἐπευθὲν πειρωμένους διακινῶναι σοφίαν τῶν θεῶν λόγον ἑνομαζόμενον. Sciehdum est autem, sapientiam et potentiam appellasse divinum Apostolum, non unigeniti divinitatem, sed prædicationem de cruce, et refellere Arrianos, et Eunomianos, qui mule ex hoc loco conantur ostendere sapientiam Deum verbum nominari. Ceterum ut sapientiam hoc loco in Filii personam non*

A unum Spiritum nuncupare, cum dicit, *Sicut enim corpus unum est, et membra multa habet, omnia autem membra corporis cum sint multa, unum sunt corpus, sic etiam Christus: nam in uno spiritu nos omnes in unum corpus baptizati sumus, sive Judæi, sive gentiles, sive servi, sive liberi, et omnes unum spiritum potati sumus* (1. Cor. 12. 12.).

XIV. Nemo autem, cum audiat dicentem beatum Apostolum, quod in uno spiritu nos omnes baptizati sumus, et unum spiritum potati sumus, de solo eum Spiritu dixisse credat, aut de solo Patre. Quippe qui ita credit, tollit baptismam. Neque enim qui baptizati sunt in uno spiritu, in solo Patre baptizati sunt, neque in solo Filio, neque in solo Spiritu sancto, sed in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti, quod quidem est commune nomen, non per confusionem personarum, sed per unitatem naturæ, *unus Dominus, unus Deus, unus Spiritus*. Semper enim Pater est, non desinens esse pater: semper autem et Filius, perseverans esse perpetuo filius: semper et Spiritus sanctus, qui nunquam Pater aut Filius efficitur.

XV. Quid igitur ad hæc respondebunt nobis qui Arrii et Eunomii nefanda dogmata sequuntur, et a Patris substantia Filium separari contendunt, et Spiritum sanctum? qui cum hæc dicant in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti, etiam ipsi suos baptizare non denegant, et credunt per baptismam remissionem peccatorum, similiter etiam Patris et Filii et Spiritus sancti sanctificatione dignandos, non tamen desinunt blasphemantes in Filium et Spiritum sanctum, cum deberent cæcitate tandem aliquando liberati respicere et intelligere, non aliter libertatem famulis posse præstari, nisi a Domino proprio. Si vero dixerint a solo Patre libertatem vel indulgentiam peccatorum eos qui baptizantur accipere, et a solo Patre sanctificationem mereri, sciant non aliter quemquam eorum qui baptizantur his dignum donis fieri posse, nisi etiam a Filio et Spiritu sancto munera seu dona percipiant. Testis est beatus Apostolus Paulus ad Corinthios scribens, cum dicit, *Neque fornicarii, neque idolorum cultores, neque adulteri, et cætera* (1. Cor. 6. 9.), et adjecit, *Et hæc quidem fuistis, sed abluti estis, sed sanctificati estis in nomine Domini Jesu Christi, et in Spiritu Dei nostri* (Ibid. 11.). **588** His igitur omnibus testimoniis quæ prædicta sunt, una eademque Patris et Filii et Spiritus sancti substantia satis abundeque monstratur.

XVI. Creando Deus, non natura creat, sicut Gentilium fabula delirantium putat, sed magis voluntate. Libera enim divinitas est, ac non necessitati naturæ serviens, ignium sicut æstimant ritum, qui non voluntate, sed urent et confligante natura; vicina corpora concremare noscuntur, Deus autem non ita facere consuevit. Super enim omnem intellectum sensibilemque naturam ineffabilis et incomprehensibilis substantia est. Quippe cum nulli divinitas visibilis habeatur, sicut beatus Paulus testatur, dicens, *Regi autem sæculorum incorruptibili, invisibili, soli Deo honor et gloria, et iterum dicit: Qui solus habet immortalitatem, lumen habitat inaccessible, quem vidit nullus hominum, neque videre potest* (1. Tim. 1. 17. seq.). Eadem autem etiam beatus Joan-

cadere perspicuum est, ita si recte illi alias attribuit quis neget, reclamantem habet Theologicam scholam universam.

^a Ms., *Idem vero Deus, qui operatur omnia in omnibus*. In hac igitur enumeratione donorum sancti Spiritus addens ubique beatus Paulus *idem autem Dominus, et idem Deus*, aperte.

^b Ms., *Suos se baptizare*.

^c Ms., *Sed sanctificati estis, sed justificati estis, etc.*

^d Ms., *Divinitas visibilis habeatur*.

nes docet, cum dicit, *Deum nemo vidit unquam, unigenitus Filius qui est in sinu Patris ipse narravit* (Joan. 1. 18.). Ergo quoniam supra omnem sensum Deus est, voluntate creat, non natura. Nam si natura Deus crearet et non voluntate, infiniti mundi creati reperirentur, innumerabiles vero qui per dies singulos crearentur. Nos autem, Gentilium delirante fabula remota, divinæ Scripturæ pareamus, quæ docet aperte quod Deus ea quæ creat, voluntate vel imperio creat, sicut et famulus Dei Moyses docuit, cum diceret, *Et dixit Deus, Fiat lux: et adjecit, Et facta est lux: et iterum, Et dixit Deus, Fiat firmamentum, et præceptum complebatur ex imperio: et iterum, Et dixit Deus, Fiant luminaria* (Gen. 1.): et quæ ante non erant, mox effliciebantur. Pariter etiam David Propheta dicit, *Ipsæ dicit, et facta sunt; ipse mandavit, et creata sunt* (Psal. 148. 5.); et iterum, *Omnia quæcunque voluit Dominus fecit in cælo et in terra, in mari et in omnibus abyssiis* (Psal. 131. 6.).

XVII. Si igitur quanta vult Deus facit et creat, impie Origenes ac nefarie ¹ fassus est, qui sic dixit, *Non omnia quæ voluit Deus fecit, sed ea tantum quæ potuit continere ac comprehendere.* Qui cum hoc dixit, ademit Domino cunctorum potentiam, quasi ex parte dimidia ei faciendi potestas daretur. Nam si continendi, ac sibi quæ faceret subjugandi, non habet, ut ille æstimat, facultatem, nec creandi quidem scilicet potestatem habebit. Nam qui creandi facultatem habet, et subjugandi sibi creata, similiter habebit. Nos igitur beato pareamus Job, qui sic dicit ad Deum, *Novi quod omnia potes, impossibile autem tibi nihil est* (Job. 42. 2.), et pie religioseque credamus, una cum his videlicet viris, qui a Deo docti sunt, eo quod Deus omnia potest, et creando voluntate creat, non natura, et quod quando vult creat, et quæ vult et quanta vult et qualia vult, et nihil est impossibile voluntati ejus. Voluntatem vero Dei sine principio esse dicimus, sine principio **589** enim novit Dominus quæ creaturus est, et quando facturus, et quanta et qualia creare solentur.

XVIII. ^c Et primas quidem dicimus fuisse creatas rationabiles substantias, quæ cælestes habentur, et eas plurimas ac diversas substantia pariter ac virtute, sicut beatus David eas cæteris anteponens dicit, *Laudate Dominum de cælis, laudate eum in excelsis. Laudate eum omnes Angeli ejus, laudate eum omnes virtutes ejus* (Psal. 148. 1.). Nam cum celorum et Angelorum faceret mentionem, et potestates et excelsa nuncuparet, diversas eorum substantias edocebat, variasque pariter dignitates ac merita. Rursus etiam docet non eandem omnium esse naturam, cum dicit, *Qui facit Angelos suos spiritus, et ministros suos ignem urentem* (Psal. 103. 4.). Ignem et spiritum cum Propheta dixisset, variis ac diversis usus est elementis, ut nos apertius edoceret, et ex sensibili videlicet exemplo. Eos etiam diversas habere substantias etiam beatus Paulus, cælestes terrenis anteponens potestates, dicit, *Ut in nomine Jesu*

^a Ms., *Creæ non natura.*

^b Impie Origenes ac nefarie.] Scite pariter et graviter hanc Origenis blasphemiam exaggerat Theophilus Alexandrinus in Epistola II. Paschali. *Non ei sufficit, inquit, ista blasphemiam, sed trans flumina Æthiopiæ currum stultitiæ suæ dirigens, iterum scribendus exultat, tot dicens voluntate sua Deum condidisse rationabiles creaturas, quot poterat gubernare.* Et post alia, *At ille verborum stultitiæ seminariū contexit et replicat, et ait, Tanta fecit Deus, quanta poterat comprehendere, et sibi habere subjecta, unaque providentia gubernare.* Et post exactam singulorum confutationem concludit, non tanta fecisse Deum, quanta poterat, sed quanta rerum necessitas et ordo expelebat.

^c Et primas quidem creatas.] Theodoretus quæstione 5. in Genesin verisimile ait esse Angelos una

omne genu flatur, cælestium, et terrestrium, et infernorum (Phi. 2. 10.). Infernorum enim cum dixisset, solutas animas corporibus nominavit. Porro autem docet varias earum esse dignitates speciesque diversas, cum dicit, *Qui est imago Dei invisibilis, primogenitus totius creaturæ, quod in ipso creati sunt omnia, tam cælestia, quam terrestria, visibilia, et invisibilia, sive throni, sive dominationes, sive principatus, sive potestates* (Col. 1. 15.). Cum igitur cælestia terrenis anteponeret, mox adjecit etiam homines qui in Christo creati sunt, dicens: *Et ipse est caput corporis Ecclesiæ, qui est principium, primogenitus ex mortuis, ut fiat in omnibus ipse primum tenens* (Col. 2. 28.). Similiter autem etiam Dominus noster Jesus Christus docet diversitatem substantiæ spirituum eorum, qui a Deo recesserunt, ex quibus solet divina Scriptura demones appellare, et principatus et potestates, cum dicit, *Hoc genus non ejicitur nisi in oratione et in jejunio* (Matth. 17. 20; Marc. 9. 28.). In eo autem quod Dominus dicit, *hoc genus*, ostendit in ipsis varia esse genera substantiarum, speciesque diversas. Hæc autem omnia dixi, ut ^d divitias virtutis ostenderem. Nam si omnipotens divinitas est, necesse est etiam prædivis habetur.

XIX. Sed de invisibilibus quidem substantiis sufficienter dictum. Nunc vero ^e de Sole simul et Luna, cæterisque luminibus oportet exponam. Hæc enim nonnulli, mentis errore decepti, animalia rationabilia esse dixerunt. Quorum demeritum etiam nefarius Origenes secutus est, qui cum vellet ex divina Scriptura exemplum sumere, quæ ibi de luminibus **590** optime dicta fuerunt, hæc ipse perperam, ut sibi libitum est, ausus estvertere. Sciendum est igitur, quod divina Scriptura nusquam eorum veluti animalium fecerit mentionem, sed luminaria facta fuisse dixit, et ob hoc solum creata, ut super terram lucent, et essent hominibus signa temporum, mensium, et annorum. Sin autem nobis dixerint qui erroribus favent hujusmodi, cur non animalia sint luminaria, et rationabilia, cum de ipsis scriptum sit hoc modo, *Astra autem non sunt munda in conspectu ejus* (Job. 25. 5.), hoc est Dei, audiant a nobis quod qui hoc dixerat, non dignis erat auctoritate. Quippe cum Dominus ad ipsum dixerit, quod *nihil veri locutus es de famulo meo Job.* Tamen etiam si beato dictum hoc fuisset Job, ne ita quidem firma probatio videbatur. Neque enim ex eo quod non munda sunt in conspectu Dei, ideo dicuntur animalia, alioquin etiam menstrua mulierum ab ipsis animalia nuncupentur, et leprosa domus, quoniam ne ista quidem munda sunt apud Deum secundum legem Moysi. Multa enim eorum quæ sine anima sunt, ratione quadam sæpe legimus immunda. Adjecit etiam Origenes illud quod a Propheta David dictum est, *Sol cognovit occasum suum* (Psal. 103. 18.), necnon etiam illud quod Deus dixit ad Prophetam Esaiam, *Ego omnibus stellis mandavi* (Esa. 45. 12.). Ille autem facit confirmare volens nefandam hæresim

D cum cælo et terra conditos fuisse. Si quis vero ante cælum ac terram conditos dixerit, τῷ τῆς εὐσεβείας οὐ λυμάνεται λόγῳ, non offendit, inquit, verum pietatis.

^d Ms., *Divitias Dei virtutis.*

^e De sole simul et luna.] In hoc errore mentis fuisse Origenem, testis etiam Hieronymus ad Avitum, Epistola 50 (nunc CXIV). *Solem quoque, inquit, et Lunam, et astra cetera, esse animantia. In modo quomodo nos homines ob quædam peccata his sumus circumdati corporibus, quæ crassa sunt et pigra: sic et cæli luminaria talia vel talia accepisse corpora, ut vel plus vel minus luceant, et demones ob majora delicta aereo corpore esse vestitos.*

^f MS., *Fuerant.*

^g Ex Græco: Ἐγὼ πᾶσι τοῖς ἀστροῖς ἐνετείλαμην.

^h Malim rescribi *fatus est.*

suam. Dicit enim quod luminaria dudum verserint intellectus et sensus, et quia negligenter versati sunt, sua postmodum virtute privati, ad ignea ista damnata sunt corpora, ut super terram luceant.

XX. Similiter autem gentilium errorem approbare desiderans sic dicit, quod ideo ^a posuit luminaria in firmamento ^b in signa, ut eorum huiusmodi motus nobis ^c fata nostra significent. Discant igitur qui nefariam Origenis hæresim sequuntur, non sic accipere divinam Scripturam, neque evertere huius intellectum, ut pro allegoria scilicet utantur historia secundum voluntatem suam. Nam cum dicentem terræ audiamus Jeremiam Prophetam, *Terra, terra, terra, audi verbum Domini, scribe hunc hominem abdicatum* (Jer. 22. 29.), non ideo debemus dicere, quod quasi animal rationabilique terræ Propheta præcipiat. Solet etiam David Propheta huiusmodi corporibus imperare, cum dicit, *Laudate Dominum de terra, dracones et omnes abyssi. Ignis, grando, nix, glacies, spiritus procellarum, quæ faciunt verbum ejus, montes et omnes colles, ligna fructifera et omnes cedri* (Psal. 148. 7.). Non propterea docet nos, ut hæc omnia rationalia ⁵⁹¹ esse credamus. Sed Origenes nunc ejusque socii dimittantur.

XXI. Nos enim etiam hoc a Scriptura divina didicimus, quod Deus cælestibus cunctis rationalibus potestatis ^d dedit habere liberam voluntatem, sicut etiam hominibus in terra præstitit. Nam nemo omnium qui rationem habet aut sensum, invitus poterit Deo vel sine voluntate servire, sed omnes ei sponte propria scilicet obsecundant. Alioquin si id non esset, neque laudatio eorum, neque vituperatio sequeretur, aut crimen, sicut et in cæteris animalibus conligit irrationalibus. Omnes igitur contrariorum capaces habentur, tam boni dico quam pravi, boni quidem, cum id quod Deus vult faciunt: pravi autem, quod mandata Domini minime custodiunt. Et quod Angeli cælestesque virtutes, cum Dei minime præcepta contemnunt, laude potiuntur ingenti, testis est beatus David ita dicens, *Benedicite Deum omnes Angeli ejus, potentes virtute facientes verbum ejus. Ad audiendam vocem sermonum ejus. Benedicite Dominum omnes virtutes ejus, ministri ejus facientes voluntates ejus* (Psal. 103. 21.). Ex hac igitur laudatione, id est ex observatione Domini præceptorum, beata scilicet vita et perpetua fruuntur. Sed sicut omnes, qui Dei faciunt voluntatem, perenni beatitudine potiuntur, et laudes a Deo consequuntur æternas, sic et e

A diverso cuncti, qui divina præcepta contemnunt, æterna vituperatione damnantur.

XXII. Unde ille, quem divina Scriptura Diabolum nominare consuevit, et ejus pariter qui dicuntur Angeli, cum primis hominibus inviderent, Adam dico et Evæ, a beata vita, quam primum possederant, semetipsos alienarunt. Et homini quidem per deceptionem, quam ipsi penitus excogitarunt, persuaserunt peccantes, ut a mandato Dei protinus devieret, semetipsos autem æterno pariter supplicio subjugarunt, sicut et Dominus noster Jesus Christus docet, cum ad illos dicit, qui propinquo suo misericordiam denegarunt: *Ita in ignem æternum, qui præparatus est Diabolo et Angelis ejus. Esurivi enim, et non dedistis mihi manducare, et cetera* (Matth. 25. 41.). Quod autem diabolus, vel ejus qui dicuntur Angeli, de creaturis cælestibus sunt, ⁵⁹² rationabilibusque virtutibus, testis est beatus Petrus, cum sic dicit, *Si enim Deus Angelis qui peccaverunt non pepercit* (2. Petr. 2. 4.). Similiter autem et beatus Paulus docet, dicens: *Nescitis quoniam Angelos judicabimus* (1. Cor. 6. 5.)? Ne quis igitur arbitretur captus errore, quod isti ante peccaverunt quam hominibus inviderent, et post illud peccatum ad decipiendos homines devenero, sicut nefarius Origenes docebat: sed ut superius dixi, ex eo quod diabolus in serpentem transfiguratus Evam decepit. Quod autem ex illo diabolus, veritate penitus derelicta transtulit se protinus ad mendacium, ex quo Evam, ut dixi, peremit morte peccati, testis est Dominus noster cum dicit Judæis non credentibus sibi, *Vos ex patre diabolo estis, desideria patris vestri diaboli vultis facere. Ille homicida erat ab initio, et in veritate non stetit, quia veritas non est in eo, quando loquitur mendacium, de propriis loquitur, quoniam mendax est et pater ejus* (Joan. 8. 44.). Ergo cum dixisset Dominus, quod ille homicida erat ab initio, et quod in veritate non stetit, aperte docuit, quod ex eo diabolus a veritate decellit, ex quo primum per fallaciam mendacii Evam errore deceptam morte prævaricationis occidit. Rursus etiam ideo dictum est, quod quando loquitur mendacium, de suo loquitur, quoniam primum ipse ficta fallacia etiam mendacium procreavit. Unde etiam ceteri, qui una cum ipso homini inviderunt, ipsius diaboli angeli nominati sunt, quasi ipse primus hujusce militiæ causa esset, et caput. Sed de istis quoque sufficienter dictum.

XXIII. Mundum Dominus cum crearet, cælum, in

^a MS., Posuit Deus luminaria.

^b In signa.] Præclare idem Theodoretus, questione 15. vanitatem hanc stellarum nec gentilium omnium fuisse ostendit, sed stultorum tantum et amensium. Το δὲ εἰς σημεῖα ἢ οὐ κατὰ τοὺς ἀνοήτους νοῦμ' τῆς γὰρ γενεθιολογίας τὴν ματαολογίαν οὐδὲ Πυθαγόρα, οὐδὲ Σωκράτη, οὐδὲ Πλάτωνα, οὐδὲ οἱ Στωϊκοὶ προσεδίξαντο. Εἰ δὲ οἱ τοῖς μύθοις ἐντετραμμένοι τοῦδε τοῦ μύθου τὸ ἀσέβει ἐβδολύξαντο, τίς ἀν τοῖς βίαισι πιστεύων λογίσι τῶν οὐ δυσσεβῶν μόνων, ἀλλὰ καὶ λιαν ἀνοήτων ἀνάσχοιτο λόγων; Quod dicitur in signa, non intelligentium secundum opinionem quorundam stultorum. Si quidem vanam illam de cuiusque nativitate disputationem nec Pythagoras, nec Socrates, nec Plato, nec Stoici receperunt. Quod si qui in fabulis educati sunt, hujus fabule impietatem execratur, quis divinis sermonibus credens hæc non modo impia, sed valde etiam facta recipiat?

^c Dedit habere liberam voluntatem.] Fato exploso, liberi arbitrii dogma confirmat, sunt enim opposita. Unde et illa apud Chrysostomum Orat. 2. de Fato, Deum inter et dæmonem, seu fatum antitheta. Εἶπεν ὁ θεός, ἐάν θέλητε, καὶ ἐάν μὴ θέλητε, ἡ κυριότης ἡμᾶς ποιῶν ἀρετῆς καὶ κακίας, καὶ ἐπὶ τῇ γνώμῃ τῇ ἡμετέρᾳ τιθεῖς. Ἐκείνος δὲ τί φησὶν; ὅτι τὸ εἰμαρμένον οὐ δυνατόν ἐκφυγεῖν, κἂν θέλωμεν, κἂν σπουδάσωμεν. Ὁ θεός λέγει, ἐάν θέλητε, τὰ ἀγαθὰ τῆς γῆς πάρεσθε; αὐτὴ δὲ λέγει, κἂν θέλωμεν, μὴ ἢ ἢ ἡμῶν δεδομένον οὐδὲν ὄφελος τοῦτο θέλωμεν.

Ὁ θεός λέγει, ἐάν μὴ θέλητε προσέχειν τοῖς λόγοις μου, μάχαίρα ἡμᾶς κατέδεται; αὐτὴ λέγει, ἐκἂν μὴ θέλωμεν, ἢ δὲ ἡμῶν δεδομένον, πάντως σωζόμεθα. Deus dicit, si volueritis, et si nolueritis, dominos faciens nos virtutis ac vitii, atque in voluntatis nostræ potestate constituens. Ille vero quid ait? quod fatum vitari nequeat, et si velimus, et si conemur. Deus dicit, si volueritis, bona terræ comedetis. Fatum dicit, et si velimus, si datum nobis non fuerit, hoc velle nihil prodest. Deus dicit, si verba mea attendere nolueritis, gladius consumet vos. Fatum dicit, et si nolimus, si datum nobis fuerit, omnino salvi sumus.

^d Cum primis hominibus inviderent.] Diaboli lapsum alii quoque ad invidiam olivæ reulerunt. Sed cum verbis Cypriani, qui in eadem fuit sententia, totus hic locus mirifice consentit. Sic enim ille in libro de Zelo et livore: Hinc Diabolus, ait, inter initia statim mundi et peritit primus et perdidit. Ille dudum Angelica majestate subnixus, ille Deo acceptus et carus, postquam hominem ad imaginem Dei factum conspexit, in solum malevolo livore prorupit, non prius alterum deridens instincta zeli, quam ipse zelo ante dejectus, captivus antequam capiens, perditus antequam perderset, dum stimulante livore, gratiam datæ immortalitatis eripit, ipse quoque id quod prius fuerat amisit. Sic enim haud dubie legendum, neglecta Pamellii, qui ipse legentis, emendatione, quæ Cypriani sententiam evērit.

^e Vitiose scriptum erat facta, quod nos emendavimus:

quam, et terram, et omnia quæ in eis sunt, solum hominem secundum imaginem suam et similitudinem fecit, sicut Moyses docet, ita dicens, *Et dixit Deus, Faciamus hominem secundum imaginem ac similitudinem nostram.* Et cum Moyses hoc ex persona Dei dixisset, ipse protinus adiecit dicens, *Et fecit Deus hominem, ad imaginem Dei fecit eum (Gen. 1. 26).* Utrumque Moyses unum scilicet intelligens, tam imaginem dico^a, quam similitudinem, imagine nominata similitudinem penitus reticuit. Alioquin si non ita esset, nunquam postea dixisset Jacobus Apostolus in Epistola sua, cum doceret non debere uti lingua ad ministerium **593** mali hoc modo, *In ipsa benedicimus Domino et Patri, et in ipsa maledicimus hominibus qui secundum similitudinem Dei facti sunt (Jac. 3. 9).* Hominem igitur Deus omnibus dominari quæ ipse creavit, tam in terra quam in mari, præposuit: ^a eo quod imago ipsius est homo, sicut et beatus Paulus docet ita dicens, *Nam vir quidem non debet aperire caput, cum sit imago et gloria Dei (1. Cor. 11. 7).* Propter quod homo in cunctis irrationalibus antefertur animalibus quibus dominatur, per hoc ipsum etiam omnium dominus effectus est. Nam irrationalia quidem animalia, sicut Moyses docuit, ex terra et aqua creata ex eis tam animam quam corpus habent: homo autem corpus quidem videtur cum ceteris habere commune; animam vero multo præstantiorem, sicut Moyses iterum dicit hoc modo, *Et plasmavit Deus hominem de limo terræ, et insufflavit in faciem ejus spiritum vitæ, et factus est homo in animam viventem (Gen. 2. 7).*

XXIV. Homo igitur ideo potior omnibus est, quoniam sensibilem et rationalem animam habere, dignoscitur, et eam liberi arbitrii. Ergo quasi prudentes Moysen audiamus dicentem, quemadmodum Deus hominem creaverit. Sic enim nobis Moyses ceterique prophetæ de Deoarrant, sicuti possumus intelligere. Neque enim homo est Deus, ex anima factus et corpore, ut manibus hominem formet et lingat, vel ex aere spiritum trahens, ut in faciem ejus insufflet, et sic eum vivificet. Omnia enim per unicum Verbum et Spiritum sanctum voluntate facit et fecit. Solum vero etiam prophetæ non solum hominem,

A sed etiam cælum et terram, et quæ in istis sunt præcepto Dei creata, opera manuum Domini nominare. Testis est David propheta ad Deum dicens, *Et videbo cælum opera digitorum tuorum, lunam et stellas que tu fundasti (Psal. 8. 4).* Et iterum, *In principio tu, Domine, terram fundisti, et opera manuum tuarum sunt cæli (Psal. 101. 26).* Similiter autem et Isaias propheta ex Dei persona sic dicit, **594** *Andi me, Jacob et Israel, quem ego voco. Ego sum ipse ego primus, et ego novissimus, manus mea fundavit terram, et dextera mea firmavit cælum (Esa. 48. 12).* Et iterum, *Sic dicit Dominus, cælum mihi sedes, et terra scabellum pedum meorum. Quam domum adificabitis mihi, et qui locus requietionis meæ? omnia enim ista manus mea fecit (Esa. 65. 1).*

XXV. Est igitur homo, sicut divina Scriptura nos docuit, corpus quidem habens ex terra, animam vero sibi creatam ex nihilo, et eam sicuti sensibilem et rationalem, sic etiam immortalem, ut utrumque nos docet Testamentum, tam novum dico quam vetus. **B** Nam et Dominus noster Jesus Christus ait, *Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere: sed potius eum timele, qui potestatem habet animam et corpus perdere in gehenna (Math. 10. 28).* Ignem supplicium interitum nuncupavit. Nam quomodo fieri potest, uti quod penitus perierit, et nusquam prorsus constare potest, æternam perpeti valeat ultionem, cum Dominus iterum dicat: *Et ibunt isti in pœnam æternam, justi autem in vitam æternam (Math. 25. 46).*

XXVI. Nec dicendum est, animam partem Dei esse, sicut imprudentum et indoctorum sermo habet. Nam si hoc ita esset, nunquam Deus partem suam perenni supplicio subjugaret, sed ne peccare quidem omnino ipsa potuisset quasi pars Dei, quippe cum Deus sit immutabilis semper sicuti natura, sic etiam voluntate. Et iterum, si anima nostra pars Dei esset, nullo penitus corporali vitio domaretur. Nam divinitas est semper invicta, et nulli unquam subditur vitio corporali.

XXVII. Sicut ergo qui ita credunt, impie credere comprobantur: sic etiam illi, qui animas dicunt ante corpora factas fuisse, multum a pietate distare

^a *Eo quod imago ipsius est homo.*] Expositionis hujus auctor in primis Diodorus Tarsensis, cujus verba sunt, Πως ουν Θεου εικων ο ανθρωπος; κατα το αρχαιον, κατα το εβουσιαστικον. Quomodo, inquit, imago Dei est homo? Secundum imperium et potestatem. Alii alia collegerunt, in quibus homo Deum æmulatur. Trinitatem quoque ipsam alii aliter in hominis anima expressam voluerunt. Alio enim modo Theodoretus quæst. 20. in Genesisin. Και γεννα μιν ο υος τον λογον, συμπροσει δε τω λογω πνευμα, ου γεννημενον καθαπερ ο λογος, συμπαραμορτουν δε αι τι λογω, και συμπροοντω γεννημενω, hoc est, *Et mens quidem producit sermonem, procedit autem cum sermone spiritus, non generatus quidem quemadmodum sermo, sed perpetuo consequens sermonem, et cum eo dum editur procedens.* Alio Ambrosius in libello, de dignitate humanæ naturæ, cap. 2: *Non sicut ex Patre, inquit, generatur Filius, et ex Pa re Filioque procedit Spiritus sanctus, ita ex intellectu generatur voluntas, et ex his item ambobus procedit memoria.* Alio denique alii complures.

^b *Nec dicendum animam partem esse Dei.*] Neque enim, ut Hieronymus libro 2. adversus Jovinianum scribit, ejusdem substantiæ est, quod Manichæi solent docere, anima humana ac Deus. Manichæi ergo error hic fuit, et post eum Priscilliani. Origenis etiam fuisse, auctor idem Hieronymus, qui in epistola 61. ad Pammachium, Joannem Hierosolymitanum taxat, quod Manichæum hoc nomine insinulans de Origene dissimularet, *Producit, inquit, nobis Manichæum, et abscondit Origenem.*

^c *Ms., Subdita vitio corporali.*
^d *Animas ante corpora factas.*] Duo hic perperam docebat Origenes, et animas seorsim olim conditas,

et in corpora deinceps quam aliqui peccassent, tum dimitti. Quod utrumque contra eum scribens, redarguit inter ceteros Antipater Basiensis cap. 7. *Ο παρσας τον ανθρωπον απ αρχης αρσεν και θηλυ ποιησεν αυτοις, ου πρωτον κατ αυτον υος, εχ αρμαρτιων ανθρωπου.* *Qui hominem fecit, ab initio masculum et feminam fecit eos, nec primo mentes secundum ipsum, et ex peccatis homines.* Et paulo post: *Ουκ εχ αρμαρτιων και αποπτωσως πληθυνθεν, ως η τούτων διάδοκει γραφή, αλλ εκ τής του θεου ευλογίας, ως ο προφητης εδηλωσεν: ει γαρ εκ παραβάσεως, και εκ τής του καλυ αποψύξεως τών ανθρωπων πληθυνεται γένος, ουκ ευλογία αλλα καταρα*

D ^e Non videtur Sirmundus id quod res erat, animadvertisse, damnari hic scilicet commentum Origenis, qui similitudinem ab imagine distinguebat, et conditum quidem hominem ad imaginem Dei fatebatur, ipsius vero similitudinem comparare cum sibi virtutum merito contendebat, ut quemadmodum peccando Diabolo, ita recte agendo Christo similes efficiamur. Vide ejus Homiliam I. in Genesisin, lib. IV. Commentar. in Epistolam ad Romanos, Luculentius autem lib. III. Periarchon. *Hoc, ait, quod dicit ad imaginem Dei fecit eum, et de similitudine siluit, non aliud indicat, nisi quod imaginis dignitatem in prima conditione perceperit, similitudinis vero perfectio in consummatione servata est;* scilicet, ut ipsa sibi eam propriæ industriæ studiis ex Dei imitatione conscisceret, cum possibilitatem sibi perfectionis divinitus datam per imaginis dignitatem, in fine demum per operum expletionem perfectam sibi ipse similitudinem consummaret.

inveniuntur. Unde impius Origenes, Gentilium captus errore, et ab eo nolens penitus abscedere, novarum etiam studens auctor esse sectarum, conjecturis 595 illorum alio modo translatis edocuit, de quibus in presenti disputandum esse non arbitror, ne nos multum verborum mittamus in sylvam. Quia igitur ad confirmandam hæresim suam nefariam prædictus Origenes ex divina Scriptura sumere conatur exempla, redarguamus eum, Scripturam penitus ignorasse divinam, et eam sine sensu docuisse. Nam cum ipse diceret in principio creaturæ initio cælum cum terra creatum non esse corpus firmum, sicut hoc quod videtur, sed omne hoc sensibilem rationalemque esse substantiam, et eam unius ejusdemque naturæ, in his rationabilibus sensibilibusque substantiis etiam animas hominum comprehendens, et post hæc animalium, quæ sexta die creata sunt, faciens mentionem, in ea hominem quoque creatum reperiens, suum jam non potuit affirmare figmentum, neque propria roborare fallaciam: sed quasi illorum quæ ante docuerat penitus fuisset oblitus, invitus saletur animas creatas esse, et eas iterum incorporeas. Respondeant igitur nobis qui nefandam Origenis hæresim venerantur et colunt, et ejus expositiones de divina Scriptura ad cælum usque summis præconiis tolle et moliantur, quomodo animæ sine corporibus possint intelligi, cum Moyses nos doceat dicens, *Et fecit Deus hominem, ad imaginem Dei fecit eum, masculum et feminam fecit eos* (Gen. 1. 27.). Nam hoc omnibus clare patet, quod animæ sexus utriusque capaces esse non possunt, nisi sola corpora, quæ graviora noscuntur. Quomodo iterum et illud dictum audire poterunt solæ sine corporibus animæ, *Crescite et multiplicamini* (Gen. 1. 28.). Siquidem, etiam secundum ipsum Origenem, incorporalium natura neque multiplicari potest, neque crescere. Vel quomodo sine corporibus animæ creatæ in cælis habitare poterant, cum Deus benedicens illis, quos fecerat masculum et feminam, sic dixerit, *Crescite et multiplicamini, et implete terram* (Ibid.). Sed Origenes iterum ejusque socii dimitantur.

XXVIII. Quia igitur nonnulli sunt, qui dementia capti dicunt, quod ex una anima primi hominis Adam anima Evæ mulieris assumpta sit, nonnulli etiam quod ex solo Adam cum feminis jactu in omnes qui ex eo nati fuerunt animæ transmissæ sint, et alii quod ex Eva sola magis animæ fuere translatae, et sic in parentibus ad eorum liberos deductæ sint, respondendum est his hoc modo: Cur ergo Adam, qui primus de terra creatus est, secundum carnem de costa quæ ex ipso fuerat sublata, in spiritu Dei prophetando dicebat, *Hoc nunc os ex ossibus meis, et caro de carne mea: hæc vocabitur mulier, quia ex viro suo sumpta est* (Gen. 2. 23.), nusquam fecit animæ mentionem? Nam si anima quoque esset ex anima secundum illorum vanas opiniones, nunquam profecto hoc

A Adam præterisset. Nam sicut os ex ossibus meis, et caro de carne mea, dicebat, sic etiam 596 anima ex anima mea dicere potuisset. Sed tantum hoc dixit quod sibi videlicet sciebat ablatum. Porro autem consentiens Moysi etiam Zacharias propheta sic dicit, *Extendens cælum et fundans terram, et fingens spiritum hominis in ipso* (Zach. 12. 1.). Nam si non ex supposita materiæ crearetur hominis caro, sicut etiam Adam et Evæ, et sic postea in ipso anima non ex supposita materiæ, tanquam Adam pariter et Evæ, nunquam propheta Zacharia: ita dixisset, *Et creans spiritum hominis in ipso* (Ibid.). Apertius autem Salomon in Ecclesiaste docet, animas a Deo præstari omnibus quæ ab ipso creantur ex supposita materiæ corporibus, solutionem humanæ compositionis enarrans, cum dicit, *Et convertetur pulvis in terram suam, et revertetur spiritus ad Deum qui dedit eum* (Ecol. 12. 7.). Cum hoc Salomon dixisset, aperte docuit quod Deus pulveri, quem ad creandum hominem de terra tulerat, spiritum præstitit non habenti. Ideo autem tantum spiritum ad Deum reverti dicitur, licet utriusque sit creator Dominus, tam carnis quam spiritus, quoniam non ex supposita materiæ et spiritum creat, sicut et corpus: et iterum, quod una cum Deo homo videtur operari ad nativitatem corporis procreandi, spiritum autem solus procreat Deus, quippe cum hominum quidem sit subministrare materias, Dei autem creare hominem. Quod autem Deus est qui format ea quæ in utero semina jaciuntur, sicut etiam cetera diversa vivificat, quæ ab agricolis seruntur in terram, testis est beatus Job cum dicit ad Deum, *Manus tuæ fecerunt me, et plasmarunt me* (Job. 10. 8.). Eadem etiam David propheta dicit. Rursus etiam Deus Hieremiæ Prophetae sic dicit, *Priusquam te formarem, in utero cognovi te* (Jer. 1. 5.). Similiter autem Isaias Propheta de populo, qui Jacob nomine vocabatur, inter cetera etiam sic dicit: *Domineus qui redemisti te, et qui formasti te ex utero* (Esa. 44. 24.). Apertius autem etiam beatus Paulus ad Hebræos scribens docet, quod non sicuti corpora ex successione descendunt, sic etiam spiritus, hoc est, nostræ animæ, cum dicit: *Patres quidem carnis nostræ habuimus eruditores, et verebamur, non multo magis obtemperabimus pari spirituum, et vivemus* (Hebr. 12. 6.). Quoniam Deus cum benediceret primis hominibus, hoc est Adam et Evæ, dixit, *Crescite et multiplicamini, et implete terram* (Gen. 2. 28.): hæc de causa parentes patres carnis Apostolus nominavit, et quoniam non ex supposita mater a creatas a Deo animas habemus, ideo Deum patrem spiritum appellavit. Cuncta igitur sicut primitus creata sunt, sic etiam per dies singulos procreantur, alia quidem ex supposita materiæ, sicut animalium irrationalium animæ, alia autem non ex supposita, sicut hominum animæ. Sed et de animæ nobis sufficienter dictum.

XXIX. Illos igitur primos homines, Adam dico et Evam, licet immortales secundum animam creatos

μᾶλλον ἀν δίκαιως ληθίστην. Non ex peccatis, neque ex transgressione multiplicatur, sicut horum scripta docent, sed ex Dei benedictione, sicut Propheta testatus est. Nam si ex transgressione, rectique desertione multiplicatur hominum genus, non benedictio, sed maledictio potius merito diceretur. Quod ipsum Theophilus quoque Alexandrini fuit argumentum, Catena in Genesim, Codice regio 810. Ὅτι οὐ δι' ἁμαρτίας, ὡς ἄρχεται ἔδοξε, κατεβλήθηται αἱ ψυχὴ καὶ σάρκα συναπλάσσαν, ἐξ ἑρπιάσμαθα τῷ Μωσίου ρήματι λεγόντος τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ, κύριος θεὸς τῶν πατέρων ὑμῶν προσθεῖν ὑμῖν σημερον ὡς ἐστὶ χλιοπλασιῶς, καὶ εὐλογῆσαι ὑμᾶς καθὼς ἐλάλησεν ὑμῖν· οὐ γὰρ εὐλογία κατὰ Ἀργύνην ἐστὶν ἢ τῶν σωμάτων ποιησις, ἀλλὰ κατὰ πλανωμένους ψυχᾶς. Quod non ob peccatum, ut Origeni visum est, dejectæ animæ corporibus implicatæ sint, ex Moysis verbis didicimus, filiis Israel dicentis, Dominus Deus patrum vestrorum addat ad hunc numerum millia multa,

D et benedicat vobis, sicut vobis locutus est. Neque enim benedictio secundum Origenem, est corporum productio, sed maledictio errantibus animibus.

a Ms., Poterant solæ sine corporibus animæ.

b Ex una anima primi hominis.] Tertio loco eos pariter refellit, qui animas ex traduce propagari autumabant, hoc est, interprete sancto Hieronymo, Epist. XXVIII, *Ut quomodo corpus ex corpore, sic anima nascatur ex anima, et simili cum brutis animalium conditione subsistat.* Qua de re cum ancipites aliquando fuerint in Ecclesia sententiæ, in eam nunc omnes consentiunt, quam noster hoc loco adstruit, animas a Deo singulas creati, et formati corporibus infundi.

c Ms. Sic a parentibus ad eorum liberos deducta sint.

d Ms. Spiritum appellavit.

e Immortales mortales.] Hinc Theophilus Alexandri-

f Peto librum, qui de principiis inscribitur, indicari.

esse dixerim, mortales vero secundum corpus, **597** A nunquam tamen mortem gustassent, si quidem mandatum Dei servare voluissent, sicut beatus Enoch aueruit. Illic namque licet mortalis esset, tamen translatus est, ut mortem penitus non videret. Quod autem mortales secundum corpus creati sunt Adam et Eva, ut dixi, testis est Moyses cum dicit, *Et plantavit Deus paradysum in Eden ad orientem, et posuit ibi hominem quem plasnavit, et produxit adhuc de terra omne lignum pulchrum ad visum, et bonum ad edendum, et lignum vitæ in medio paradisi, et lignum ad cognoscendum bonum et malum (Gen. 2. 8.)*. Nunquam vero Deus lignum vitæ in paradiso plantasset, si quidem Adam immortalis secundum carnem creatus fuisset. Rursus autem si Adam et Eva immortales essent secundum carnem creati, nunquam audissent a Deo, *Crescite et multiplicamini, et implete terram (Gen. 1. 48.)*. Nam qui manducare, et bibere, et coire, crescere, et terram implere iusti sunt, hi penitus immortales esse non poterant, sicut etiam Dominus noster Jesus Christus docens Sadducæos dicebat, *Filii sæculi hujus nubunt et traduntur ad nuptias. Illi vero qui digni habebuntur sæculo illo et resurrectione ex mortuis, neque nubent, neque ducent uxores. Neque enim ultra mori poterunt: æquales enim Angelis sunt (Luc. 20. 34.)*.

XXX. Probatum est sufficienter, ut reor, hominem secundum carnem creatum esse mortalem, aperte Domino docente, mortales esse eos qui coitu tali nuptisque lætantur. Unde Enoch qui placuit Deo, postquam diversis ex uxoriis liberos procreavit, translatus est, ut mortem penitus non videret, sicut etiam beatus Paulus Hebræis scribens dicit, *Fide Enoch translatus est, ne videret mortem (Heb. 11. 5.)*; nam ante translationem Deo placuisse perhibetur. Sic igitur possumus dicere etiam de Adam et Eva, quod si præceptum Dei mandatumque servassent, etiam post liberorum procreationem, gustato ligno vitæ, immortales jugiter permansissent, non egentes in posterum victus, et incrementi vel nuptiarum. Sin vero quidam imperitia capti in eadem perseverant, dicentes quod Adam et Eva, semel accepta licentia comedendi ab omni ligno quod erat in paradiso, præter unum tantum quod a Deo fuerat interdictum, cum inter omnia etiam de ligno vitæ comedissent, immortalitatem consequerentur, discant quod qui immortalis factus est, cibo penitus non eget. Adam igitur et Eva siquidem immortales naturaliter essent, nunquam de ligno gustassent, quod a Deo prohibitum fuerat, quippe cum immortales desiderium escæ non habeant, sicut etiam beatus Paulus testatur hoc modo, *Non est regnum Dei cibi et potus (Rom. 14. 17.)*. Item

in Codice quem diximus 810. *Μίσος οὐν ἂν ἄνθρωπος τῶν δύο ἐγένετο ὅτε θανάτος ὀλοσχερός, οὐτε ἀθάνατος καθόλου, δεκτικὸς δὲ ἑκατέρου. Medius, inquit, inter duos h. mo. factus fuerat; nec mortalis omni ex parte, nec totus immortalis, sed capax utriusque. Copiosius autem et eleganter eadem ediscernerat Theophilus alter, libro II. ad Autolyceum, his verbis: Οὐτε φύσει θνητὸς ἐγένετο, οὐτε ἀθάνατος ἂν γὰρ ἀθάνατον αὐτὸν ἀπ' ἀρχῆς ἐπιποιήκει, θεὸν αὐτὸν ἐπιποιήκει πάλιν εἰ θνητὸν αὐτὸν ἐπιποιήκει, ἰδοὺκε ἂν ὁ θεὸς αἰτίος εἶναι τοῦ θανάτου αὐτοῦ. Οὐτε οὖν ἀθάνατος αὐτὸν ἐποίησεν, ὅτε θνητὸν, ἀλλὰ δεκτικὸν ἀμφοτέρων, ἵνα ῥῆσθ ἐπὶ τὰ τῆς ἀθάνασις, καὶ τῆς θνητοῦ τοῦ θεοῦ, μισθὸν κομισθῆται παρ' αὐτοῦ τὴν ἀνάσσειν, εἰ δὲ ἂν τραπῆ ἐπὶ τὰ τοῦ θανάτου, αὐτὸς ἑαυτοῦ αἰτίος ἢ τοῦ θανάτου. ἐλευθεροῦ γὰρ καὶ αὐτεξούσιον ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον. Nec natura mortalis factus est, nec immortalis. Immortalem quippe si fecisset, Deum illum fecisset: si mortalem rursus illum fecisset, mortis ejus auctor et causa videretur. Nec immortalē igitur illum fecit, nec mortalem, sed amboꝝ capacem: ut ad immortalitatem vergeret, usque mandatum servando, mercedem ab eo acciperet immortalitatem. Quod si ad mortem converteretur, sibi ipse mortis auctor*

regnum autem Dei mortalium non est, sed immortalium, sicut etiam Dominus noster Jesus Christus docuit **598** dicens, *Qui autem digni habebuntur sæculo illo et resurrectione ex mortuis, neque nubunt, neque ducent uxores, neque enim ultra mori poterunt, æquales enim Angelis sunt (Luc. 20. 35.)*. Adam igitur et Eva, si quidem mandatum Dei servassent, nunquam profecto gustassent mortem. Mandato autem minime servato, non ex immortalibus mortales facti sunt, sed cum mortales essent, promissa sibi a Deo immortalitate semetipsos alienarunt. Unde Adam audivit a Deo, *Terra es, et in terram ibis (Gen. 3. 13.)*, id est, corruptibilis es, et in corruptelam ibis, cum jam indignus esset de ligno vitæ manducare, et perpetuo vivere. Ut autem rursus dicam quod Adam et Eva, si in servando mandato Dei perseverassent, non habuissent discretionem manducandi de ligno vitæ, usque ad illud videlicet tempus, quo Deus ipsis revelaturus erat: quæ ex causa etiam a cæteris lignis fuerat separatum, cum in medio esset paradisi positum, ubi etiam lignum illud, quod scientiam habebat boni et mali, fuerat constitutum, ut interdictum lignum tangere metuentes, etiam a licito caverent manducare. Nam hoc etiam Deus aperte docuit, dicens: *Ecce Adam factus est quasi unus ex nobis ad cognoscendum bonum et malum. Et nunc ne forte tendat manum, et tollat de ligno vitæ, et comedat, et vivat in æternum (Gen. 3. 22.)*. In quo dixit Deus, *Ecce factus est cognosces bonum et malum: et, nunc ne forte tendat manum, ostendit quod antequam experiretur mali scientiam, non poterat ex semetipso intelligens acceptum de ligno vitæ sumere. Et non mirum, cum etiam Adam dixerit, cum de uxore prophetaret hoc modo, Hæc vocabitur mulier, quia ex vira suo sumta est, et propter hoc derelinquet homo patrem et matrem, et adheret uxori, et erunt homo in carne una (Gen. 2. 23.)*.

XXXI. Non solum hoc, sed etiam cum audissent Deum sibi dicentem Adam et Eva, *Crescite et multiplicamini, et implete terram*; aut inobedientiam quæ esset liberorum creandorum cupiditas, penitus ignorabant. Dicit enim Moyses, *Erant autem ambo nudi, tam Adam, quam uxor ejus, et non erubescerant (Gen. 2. 25.)*. Non Moyses hoc dixit, quasi illi incontinentiæ cæcitate decepti, pudorem spernerent nuditatis: sed ostendit eos tanquam infantes necdum cupiditatem coeundi habere. Unde post prævaricationem nuditate perspecta, non totius dico corporis, sed illius partis, quam etiam Cham Noe dormiente viderat, tunc demum creandorum liberorum cupiditatem adepti, et intelligentes nuditatem suam, ficorum foliis verenda texerunt.

XXXII. Deus igitur consulens hominibus, cum foret, *lilium siquidem et sui juris hominem Deus creavit.*

^a *Si mandatum Dei servare voluisset.*] At Pelagius Adam dicebat, sive peccasset, sive non peccasset, moriturum fuisse. Non potuit igitur, quod prælati sumus, Libri hujus auctor haberi, quod suspicati sunt in censura sua Corbeienses.

^b *Deus consulens hominibus.*] De Bono mortis extat liber Sancti Ambrosii, qui et in aliis passim plurimus est in hoc argumento. Remedium hanc videri, non penam, ostendit lib. 2. de Abel et Cain cap. 10. *Nam si innocentes, inquit, moriuntur qui gradum a peccatis revocare noluerunt, vel invita lumen finem non naturæ, sed culpæ adipiscuntur, ne plura delinquant, quibus vita sævus est delictorum. Si autem bonæ spei compotes sunt, migrare magis quam deficere credendi sunt. Et de Bono mortis cap. 7: Gravior est ad peccatum vivere, quam in peccato mori, quia impius quamdiu vivit, peccatum auget: moriatur, peccatum deserit. Plerique criminum suorum absolutione lætantur. Emendaturi sunt, recte: si perseveraturi in eis, s'ulte, quia longe illis plus damnatio profuisset, ne incrementa facerent peccatorum.*

sciret eos ad malitiam prontos, et **599** voluptatum ac desideriorum carnis amatores, et vellet ad honestam potius revocare virtutem, a sinistis usque ad tempus aliquod dominationi mortis addici. Quippe cum nihil aliud nosset tam facile homines coercere posse quam mortem, mortis enim metu plerumque multi a malitia penitus abstinere noscuntur. Unde mundanae leges non aliter possunt pleraque hominum vitia rescicare, nisi interminatione mortis et poenae. Omnes enim huiusmodi vitae communis amore detenti, cavent peccatorum praestare causas, ne carere ea delinquentes propria voluntate credantur. Non igitur hominibus mortem datam pro malorum vice dicimus, sicut ratiocinantur indocti, sed ad ^b delendam mortis pravitatem. Nam si victuri perpetuo homines essent, nunquam profecto eorum malitia finiretur. Rursus etiam cur pro malorum vicissitudine mortem datam esse credam, cum si quis centum homines fere vel amplius occiderit, tot et tantis homicidiis exaequare nullam valeat ultionem?

XXXIII. Non igitur malignis tantum hominibus, ad delendam eorum pravitatem, bona mors esse dicitur, sed etiam justis utilis. Sicut enim malus peccare desinit hac luce privatus, sic etiam justus dormiens assiduis ^c impugnationibus, afflictionibus, et miseriis animi liberatur. Solutio enim proprio corpore iusti anima ultra nullis postea premetur angustiis, non miseriis animi subjacebit, non necessitates videbit, non persecutiones sustinebit, non ultra insurgentia sibi carnis vitia patietur, non ultra urgebit in dies singulos agmen suggestionum malarum, non ad lucram nudabitur. Nihil secum trahens saecularium sollicitudinum, non carnis maceratur abstinence causa certaminum, non ultra certat, non cursu contendit aut caestu, non iam luctatur cum principatibus ac potestatibus, spiritibusque nequitiarum, sed stadium ei solum est, certamen destitit, et adepta victoria ad percipiendam coronam justitiae protinus properat, beatam in caelis et ^d aeternam metam consequi, cum receperit immortalem carnem suam. ^e Item autem et beatus Paulus talia bella perspicens, quae ab invisibilibus inimicis justis hominibus indicuntur, metuens ne quorundam forte prudentiam aut malitia commutaret, aut dolus sanam falleret mentem, provocandae virtutis gratia, suadebat ut omnes hanc vitam spernerent temporalem, utique sic dicens, *Audentes igitur semper, et scientes, quoniam dum sumus in corpore, peregrinamur a Domino* (2. Cor. 4. 6.). Unde peregrinari volens a corpore, et finem imponere properans certamini suo, et in praesentiarum esse cupiens apud Deum, vociferatur dicens: *Ego enim jam delibor, et tempus resolutionis meae instat. Certamen bonum certavi, cursum consummavi, fidem servavi, in reliquo reposita est mihi justitiae corona, quam reddet mihi Dominus in illa die justus iudex, non solum autem mihi, sed et omnibus* **600** *qui diligunt adventum ejus* (2. Tim. 4. 6.). Solet etiam beatus Job malorum omnium solutionem mortem saepius appellare, cum dicit, ^f *Mors vero requies: conclusit enim Deus contra ipsum:*

XXXIV. Sin autem nonnulli dicere voluerint, Quomodo fieri potest ut mors homini requies sit, cum beatus David dixerit, *Mors peccatorum pessima* (Psal. 33. 22.)? discant non ideo sic dictum esse, mors peccatorum pessima, quasi peccatis etiam terminus imponatur ac finis, sed quod post mortem delictorum suorum causa gravissimas ipsi subeunt ultiones. Similiter autem beatus Job sicut requiem, sic etiam somnum mortem nominare consuevit, cum dicit: *Quare ubera succi nunc utique dormiens quiescerem, et somni securitate fruerer cum regibus consiliariis terrae, qui gloriabantur in gladiis, aut cum princi-*

A *pibus, quibus multum fuit aurum* (Job. 3. 12.). Porro Esaias Propheta, cum iussus a Domino regem Babylonis mortuum lamentaretur, communem hanc et temporalem mortem somnum nominavit, dicens, *Omnis terra clamat cum laetitia, et ligna Libani supra te gratulata sunt, et cedri Libani dicunt, Ex quo tu dormisti, non ascendit qui succidat nos, Infernus ab imis amaritudine captus est occurrens tibi* (Esa. 14. 7.). Pariter etiam Daniel Propheta dicit, *Et multi dormientium in terra e pulvere surgent, isti in vitam aeternam et isti ad opprobrium et ad confusionem aeternam* (Dan. 12. 2.). Idem autem etiam beatus Paulus docet cum dicit, *Nolumus autem ignorare vos, fratres, de dormientibus, ut non contristemini sicut et ceteri qui spem non habent. Si enim credimus quod Jesus mortuus est, et resurrexit, ita et Deus eos qui dormierunt per Jesum adducet cum eo* (1. Thess. 4.). Multis igitur testibus edocti, quod mors ista communis mala non sit, jam longe valere dicamus qui mortem malam appellant.

B **XXXV.** Dicimus autem quod in bonum Deus praestitit primo homini Adam sudores pariter ac labores, quos de terra pateretur, quippe cum non aliter invisibiles inimicos, contra quos habemus continuum luctationem, veneranda fide superare possimus, nisi corporis laboribus fatigati. His enim docemur per divinam Scripturam nosmetipsos hostium fallacia liberare, et aut salvam custodire virtutem, aut amissam perinde ^h renovare. Sic enim beatus David virtutem quam perdidit recuperare festinans, docet dicens, *Sacrificium Deo spiritus contribulatus, contritum et humiliatum Deus non spernet* (Psal. 51. 39.). Et iterum, *Laboravi in gemitu meo, lavabo per singulas noctes lectum meum, in lacrymis meis stratum meum rigabo* (Psal. 7. 7.). Et iterum, *Genus meae infirmatae sunt pro jejuniis, et caro mea mutata est propter oleum* (Psal. 108. 24.). Docens etiam quemadmodum virtutem servare debeamus, dicit, *Ego autem cum mihi molesti essent, indueram me cilicio, et humiliabam in jejuniis animam meam* (Psal. 34. 13.). Similiter autem

C Dominus noster Jesus Christus discipulos suos docet non aliter aut salvam, ut dixi, servari, aut perditam revocari **601** posse virtutem, nisi per labores corporis et dolores. Sic enim ait, *Ingradiamini per angustam portam, quia lata porta et spaciosa via quae ducit ad interitum, multi sunt qui ingrediuntur per eam: quia angusta porta et arcta via quae ducit ad vitam, et pauci sunt qui inveniunt eam* (Matth. 7. 13.). Ideo et beatus Paulus cum rogaret Dominum, ut ab ipso penitus ille discederet, qui stimulum carnis infingere conabatur, non impetravit, sed magis audivit a Domino, *Sufficit tibi gratia mea, virtus enim in infirmitate perficitur* (1. Cor. 12. 9.). Unde laetus postea dicebat, *Libenter ergo gloriabor in infirmitatibus meis, ut inhabitet in me virtus Christi. Propter quod placeo mihi in infirmitatibus meis, in contumeliis, in necessitatibus, in persecutionibus, et angustiis pro Christo. Cum enim infirmor, tunc potens sum. Ideo autem docens, dicit,*

D *Propter quod non deficiamus. Sed licet is qui foris est noster homo corrumpatur: tamen is qui intus est renovatur de die in diem. Nam quod in praesenti est momentaneum et leve tribulationis nostrae, supra modum in sublimitate aeternum gloriae pondus operatur in nobis, non contemplantibus nobis quae videntur, sed quae non videntur. Quae enim videntur temporalia sunt: quae autem non videntur aeterna sunt* (1. Cor. 4. 16.). Sic igitur dicimus primos homines, Adam et Evam, a peccato suo fuisse salvatos per labores corporis et dolores, quos eis Dominus praestiterat, pro beneficio scilicet animarum. Unde postea nusquam facit

^a Ms., *Sivit usque ad tempus aliquod dominationi mortis addici.*

^b Ms., *Delendam penitus pravitatem.*

^c Ms., *Impugnationum afflictionibus.*

^d Ms., *Aeternam vitam consequi.*

^e Ms., *Ideo autem.*

^f Ms., *Mors viro requies.*

^g Ms., *Peccatis eorum terminus.*

^h Ms., *Revocare.*

eorum divina Scriptura, quasi peccaverint, mentio-
nem.

XXXVI. Quod autem Deus dimiserit eis peccatum, sicut etiam Cain qui primum peccaverat indul-
sit, cum dixisset ad eum, *Peccasti, quiesce: ad te re-
versio eius*, hoc est peccati, et tu dominaberis ei
(Gen. 4. 7.), aperte Moyses ostendit per humanitatem
seu misericordiam, quam Deus ipsis postea libenter
indulsiit. Quid enim dicit Moyses? *Et fecit Dominus
Deus Adam et uxoris ejus tunicas pelliceas, et vestivit
eos* (Gen. 3. 12.). Nam si Dominus ipsis peccatum
non dimisisset, nunquam profecto per semetipsum
vestiret eos tunicis, a quibus illi ipse perferat. Ne
quis igitur easdem pelliceas tunicas quas habuerunt,
humanum corpus extimet, b sicut impius Origenes
exposuit. Nam ante istas quas dixi pelliceas tunicas
ipse Adam carnem habere se docuit dicens, *Hoc
nunc os ex ossibus meis, et caro de carne mea* (Gen. 2.
23.). Pelliceas igitur tunicas datas a Deo fuisse dici-
mus propter asperitatem vitæ, vel quod tanquam se
exercentibus ad virtutem 602 eas d'bat quæ con-
gruæ videbantur, ut discerent non aliter posse vin-
cere invisibiles inimicos, nisi laboribus corporis.
Et quod post prævaricationem, quam in paradiso ad-
miserat, perseveravit jam in posterum usque ad
finem vitæ suæ obtemperans Deo, testis est Salo-
mon, cum de sapientia ejus, quæ ipsum in timore
Dei servavit, diceret hoc modo, *Hæc primum factum
patrem orbis terrarum, cum solus creatus esset, custo-
divit, et liberavit a delicto, a dedit autem et fortitudi-
nem dominandi omnibus* (Sap. 10. 1.). Similiter autem
etiam de salute Evæ beatus Paulus docens ita dicit,
*Adam enim primus formatus est, deinde Eva, et Adam
non est seductus, mulier autem seducta in prævarica-
tione fuit. Salvabitur autem per filiorum generationem,
si permanserint in fide et d' discretione et sanctificatione
cum sobrietate* (1. Tim. 2. 13.).

XXXVII. Quod dixit, *per filiorum generationem*,
cùm filiorum generatione significavit. Solet enim divi-
nâ Scriptura præpositiones plerumque mutare. C
Testis est Patriarcha Joseph de somnio ad Ennu-
chum dicens, *Non per Deum explanatio ejus* (Gen.
40. 8.), id est, non a Deo. Similiter autem etiam
beatus Paulus cum ad Hebræos scriberet, dicit, *Per
quem etiam fecit sæcula* (Hebr. 1. 2.), pro eo quod
est, cum quo etiam fecit sæcula. Neque enim submi-
nistratorem dicimus Patris esse Filium, propter hoc
dictum quod est, *per quem etiam fecit sæcula*, sed
magis cooperatorem. Non ergo Eva propter liberos
salvabitur suos, neque ejus soboles matris causa

a *Quibus illis ipse perferat.*] Latini sermonis ratio
postulabat, ut quas diceret. Itaque manifestus est
Hellenismus, unicus fortasse in hoc genere, sed
aliorum generum alia sunt plurima, quæ translatum
ex Græcis librum ostendant.

b *Sicut impius Origenes exposuit.*] De hac Origenis
expositione scribit Epiphanius ad Joannem Jeroso-
lymitanum Epistola LX. (Nunc LI.) apud Hierony-
mum. Præterea frivolam ejus expositionem super tu-
nicis pelliceis, quanto conatu, quantisque egerit ar-
gumentis, ut tunicas pelliceas humana esse corpora ex-
deremus: qui inter multa ait, *Nunquid coriarius aut
scordiscarius erui Deus, ut conficeret pelles animalium,
et conservet ex eis tunicas pelliceas Adam et Evæ?*
*Manifestum est ergo, inquit, quod de corporibus no-
stris loquatur. Et si hoc ita est, quomodo legimus ante
pelliceas tunicas et ante inobedientiam, et de paradiso
ruinam, Adam loquentem, non secundum allegoriam,
sed vere, Hoc nunc os de ossibus meis, et caro de carne
mea* (Gen. 2. 23.)? Et paulo post, *Aut quæ corpora
contingebat Adam, et Evæ foliis ficus postquam comede-
runt de arbore vetita?*

c Ms., *Dedit autem ei fortitudinem.*

d Ms., *Dilectione et sanctificatione cum sobrietate.*

e *Quod liberi non pro parentibus puniantur.*] Ape-
te deinceps originale peccatum et parvulorum bap-

damnabitur, aut patris Adam, sicut imprudentiam
æstimat opinatio. Nam unusquisque hominum, quasi
liberi arbitrii sit, ex suorum qualitate gestorum, aut
laudandus nimis, aut vituperandus habebitur. Simili
modo etiam in die iudicii, aut justificandus erit, aut
supplicio subjungendus, sicut et beatus Paulus docet ita
dicens, *Omnes enim nos manifestari oportet ante tri-
bunal Christi, ut referat unusquisque propria corpora
prout gessit, sive bonum sive malum* (2. Cor. 4. 10.).

XXXVIII. Quod autem liberi non pro parentibus
puniantur, neque parentes pro liberis, aperte rursus
edocuit Deus, cum ad Moysen prophetam diceret,
*Non morientur patres pro filiis, neque filii pro paren-
tibus: unusquisque in peccato suo morietur* (Deut. 24.
16.). Porro autem arguens Deus imprudentiam filio-
rum Israel, eo tempore quo apud Chaldæos secu-
dum scelera sua captivi erant, et causabantur non
de se penitus, sed de parentibus suis, quasi illi totius
eorum 603 nefandis scel'ris fuissent causa,
Deum de captivitate sua criminabantur injuste, cum
dicerent, *Via Domini non est recta, quoniam patres
nostri comederunt uvam acerbam, et filiorum dentes
obstupuerunt, dicit ad eos per Ezechiel prophetam,
Vivo ego, dicit Dominus, si ultra fuerit jam dicta pa-
rabola ista in Israel, quoniam omnes animæ meæ sunt,
sicut anima patris, sic et anima filii meæ sunt: anima
quæ peccat, ipsa morietur* (Ezech. 18. 3.). Et iterum,
*Filius, inquit, non accipiet iniquitatem pa-
tris, neque pater accipiet iniquitatem filii* (Ezech. 18.
20.). Et iterum, *Unumquemque vestrum secundum
viam suam iudicabo vos, domus Israel, dicit Domi-
nus* (Ibid., 30.). Cum dixisset Deus, *Vivo ego, si ul-
tra fuerit dicta parabola ista in Israel* (Ezech. 18. 3.),
aperte docuit non eos in eadem imprudentia perma-
nere.

XXXIX. Post hæc igitur Dei testimonia, insanient
qui per unum hominem Adam omnem orbem terra-
rum iniquitatis flagitorumque condemnant. Nam qui
hæc dicunt, aut injustum Deum pronuntiant, aut certo
Deo diabolum æstimant fortiozem, eo quod naturam,
quam Deus creavit bonam, eam diabolus per præ-
varicationem Adam et Evæ malam potuit efficere,
si quidem prævaricatione primi hominis Adam, et
ejus uxoris Evæ, omnes homines peccato obnoxii
sunt, semetipsos profecto debent agnoscere esse cu-
pidos delictorum, quippe cum sint ipsi voluptatum
amatores, et carnis, non debent eorum causas aliis
adnertere, quorum ipsi videntur fuisse auctores. Aut
certe dicant nobis qui sese esse prudentes existi-
nuant, neque ea quæ dicunt intellegere possunt, ne-

lissima impugnat, quæ duo postmodum hæresis Pela-
gianæ capita fuerunt. Quare non immerito hic ad-
monet censura Corbeiensis, *Sollicite lege, vide quid
lateat*. Quod vero hæc concilii putant, Rufino adscribi
hunc librum non potuisse, a frivolum erit, si verum
est quod Cælestius in Actis Carthaginensibus respon-
disse dicitur, se a Rufino didicisse quod peccati
tradux non sit, quemadmodum ex Actis ipsis recitat
Augustinus, *De peccato originis cap. 3*. Cælestius
dixit, *De traduce peccati me dubium esse: ita tamen,
ut cui donavit Deus gratiam peritiæ consentiam, quia
diversa ab his audivi, qui utique in Ecclesia Catholica
constituti sunt Presbyteri. Paulinus Diaconus dixit,
Dic nobis nomina ipsorum. Cælestius dixit, Sanctus
Rufinus Romæ qui mansit cum sancto Pammachio.
Ego audiri illum dicentem, quod tradux peccati non
sit. Sed hoc omisso alia non desunt, ut præfati su-
mus, cur opus hoc Rufino vel Pelagio minime con-
veniat.*

Minime vero; neque enim de Aquileiensi Ru-
fino, sed de cognomine alio Cælestius loquitur, puta
Syrum illum, quem narrat Marius Mercator in Com-
monitorio, hanc inimicam recte fidei quæstionem....
*Romam primum inexistisse. Nec ignoramus quæ de
ipso disputant eruditi. Sed Aquileiensi apud Pam-
machium non fuerit.*

que de quibus disputant sentire noscuntur, cum Adam et Eva, cum primo ceciderint, secundo cadere mi-
gime apposuerunt, si eorum natura ex prævarica-
tione facta peccatrix a malis se penitus abstinere
non poterat. Neque enim meminit usquam divina
Scriptura quas ipsi secundo peccaverint, sicuti de
Cain, quod secundo peccavit, narrare non distulit.
Quippe cum etiam de Abel, quod a peccatis fuerit
alienus, aperte docuerit. Quid vero etiam de Enoch
atque Elia dicent, quod cum bene placuissent Deo,
translati sunt, ut mortem penitus non viderent,
non ab Adam prævaricatione prohibiti permanere immor-
tales, cum per eosdem clare docuerit Unigenitus
Deus ante carnalem adventum suum spem ipsam
resurrectionis? Quid etiam de Noe dicent, quem Deus
justum esse testatur? nec non etiam cum suis omni-
bus hic eandem salutem meruit, quam nos quoque
per baptismam promeremur, sicut beatus Petrus in
sua Epistola docet, cum dicit, *In quo et his qui in
carcere erant spiritibus veniens prædicavit, qui incre-
duli fuerant aliquando, expectabat Dei patientia in
diebus Noe, cum fabricaretur arca, in qua pauci, id
est, octo animæ salvæ factæ sunt per aquam, quod
et vos nunc simili forma salvos facit baptismus* (1.
Petr. 3. 5.).

XL. Sin vero, ut ipsi asserunt, propter peccatum
Adam moriuntur infantes, dicant nobis cur statim
baptizati mortem gustare permittuntur? **604**
Quippe cum omnes qui baptizati sunt, et propter hoc
filii Dei facti, peccatum habere non possunt. Et si
quidem propter peccatum Adam baptizantur infan-
tes, qui ex parentibus Christianis nati sunt, baptizari
minime debent, et quasi sancti perinde habentur,
quia de parentibus sunt fidelibus procreati, sicut
beatus Paulus docet hoc modo dicens, *Alioquin
filii vestri immundi sunt, nunc vero sancti sunt* (1.
Cor. 7. 24.). Similiter etiam beatus Joannes
dicit de procreandis filiis, quia simul atque nascuntur
inluminationem sanctificationis ab Unigenito
Verbo percipiunt, cum dicit, *Erat lux vera, quæ inlu-
minat omnem hominem venientem in mundum* (Joan.
1. 9.). Baptisma igitur infantes non propter peccata
percipiunt, sed ut spiritalem procreationem habentes,
quasi per baptismam in Christo creentur, et ipsius
regni cælestis participes fiant, sicut beatus Paulus
docet hoc modo, *Si qua in Christo nova creatura*
(2. Cor. 5. 17.). Et iterum, *Sin autem filii et hæredes,
hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi* (Rom.
8. 17.). Unde Cornelius, qui testimonio Dei justitia
ritebatur, quippe baptismam spiritus sicut et Apostoli
perceperat, et sancti Spiritus participes erat, quo in
se inhabitante peccatum penitus habere non poterat,
necessario tamen etiam illo baptismate, quod per
aquam traditur, dignus habitus est, ut secundum
beatum Paulum complantatus propter mortem simili-
tudinis Christi, etiam ipsius resurrectionis cohæres
existeret.

XLI. Quia igitur quidam Scripturarum inscientia
divinarum, in nefariam et injustam de Christo vo-
cem audent erumpere, asserentes eum pueros ni-
mine baptizatos æterni ignis pœnæ deputare, qui
assolet in Scripturis gehenna nominari: discant ex
divinis Scripturis, quod ignis æterni pœnæ innocen-
tibus, ac penitus peccatum ignorantibus, præparata
non sit, sed eis qui legem Dei prævaricati noscuntur,
sicut beatus Paulus docet hoc modo, *Scimus quoniam
quæcunque lex loquitur, his qui in lege sunt loquitur*
(Rom. 3. 19.). Et iterum, *Per legem enim cognitio
peccati* (Ibid. 20.). Et iterum, *Ubi enim non est lex,*

nec prævaricatio (Rom. 4. 15.). Et iterum, *Peccatum
autem non imputatur, cum lex non est* (Rom. 5. 13.).
Et iterum, *Sine lege enim peccatum mortuum est, ego
autem vivebam sine lege aliquando* (Rom. 7. 8.). Si-
militer et Deus Moysi de juvenibus legem condens
dicit, *Vivo ego, et vivit nomen meum, et implevit gloria
Domini omnem terram, quia omnes viri qui vident
gloriam meam, et signa quæ feci in Ægypto, et in de-
serto isto, et tentaverunt me decies, et non audierunt
vocem meam, quoniam non videbunt terram quam ju-
ravi patribus eorum, nisi filii eorum qui sunt mecum
hic hodie, quicumque nesciunt bona nec mala, omnis
juvenis experis, his dabo terram* (Num. 14.). Pariter
etiam Dominus noster Jesus Christus de parvulis
docet, quod ab omni peccato sint alieni, cum dicit,
*Amen dico vobis, nisi conversi fueritis, et efficiamini
sicut parvuli, non intrabitis in regnum cælorum* (Matth.
18. 3.). Et iterum ad discipulos suos dicit, *Sinite
parvulos venire ad me, et nolite prohibere eos,*
605 *talium enim est regnum Dei. Amen dico vobis, quicum-
que non acceperit regnum Dei sicut parvulus, non in-
trabit in illud.* Similiter etiam beatus Paulus
dixit, *Nolite pueri effici sensibus, sed malitia parvuli
estote* (1. Cor. 14. 11.). Et iterum de Esau et Jacob
docet sic dicens, *Cum necdum nati essent, nec aliquid
fecissent boni vel mali* (Rom. 9. 12.). Pueri igitur,
sicut ipsa divina Scriptura perdocuit, quasi penitus
innoxii, neque malitiam prorsus experti, boni etiam,
vel mali discretionem ignorantes, ignis æterni pœnæ
minime mancipantur, quippe cum ignis æternum sup-
plicium impiis et peccatoribus præparatum est. Sed
et isti quidem cum sua imperitia dimittantur.

XLII. Rursus autem docentur, quod in novissimo
dierum unigenitus Deus Verbum, voluntate Patris et
Spiritus sancti, complacuit homo fieri, Et quod vo-
luntate Patris factus est, aperto docuit beatus Paulus
ita dicens, *At ubi venit plenitudo temporis, misit Deus
Filium suum factum ex muliere, factum sub lege, ut
eos qui sub lege erant redimeret, et adoptionem filiorum
reciperemus* (Gal. 4. 4.). Et quod etiam Filius volens
factus est homo, similiter beatus Paulus edocuit di-
cens, *Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbi-
tratus est esse se æqualem Deo, sed semetipsum exina-
nivit formam servi accipiens* (Philipp. 2. 6.). Et quod
voluntate pariter Spiritus sancti factus est homo,
testis est Angelus, qui virgini Mariæ evangelizavit,
sic dicens, *Spiritus sanctus veniet super te, et virtus
altissimi obumbrabit te. Ideo quod nascetur sanctum,
vocabitur Filius Dei* (Luc. 1. 35.). Et iterum in somnis
idem Angelus ait ad Joseph, *Nam quod nascetur ex
ea de Spiritu sancto est* (Matth. 1. 20.). Similiter etiam
beatus Matthæus dicit, *Inventa est in utero habens de
Spiritu sancto* (Matth. 1. 18.).

XLIII. Factus igitur homo unigenitus Deus Ver-
bum, ex Maria quidem semper virgine corpus acci-
piens, animam rationabilem sibi creando, ejus
substantiæ, cujus nostra est, ex ipsa semper Vir-
gine nascitur homo, sicuti Isaias prophetando dixit,
Ecce Virgo in utero accipiet et pariet filium (Esa. 7.
14.). Semper autem Virginem dixit sanctam Mariam,
quoniam sicut virgo concepit, sic etiam virgo per-
manens peperit. Nam quomodo signum quod datum
est a Deo Achaz verum erit? Si igitur non permane-
ret virgo post partum, et quod virgo concepit, mi-
nime credendum est. Quid enim dicit Evangelista de
Joseph? *Et non cognovit eam donec peperit filium
suum* (Matth. 1. 25.), id est, non noverat certius
quod ipsa erat Virgo, quæ Christum paritura præ-
dicta est, nisi post partus editionem documenta vir-

gine, sed omnium mitissima et levissima futuros.
Verum in Augustinum, qui posterior, nostra senten-
tia, fuit, hæc cadere non possunt.

^d Ms., Tentaverunt in hoc decies.

^e Ms., Animam vero rationalem.

^f Ms., Cujus etiam nostra est.

^a Ms., Possint.

^b Ms., Debeant.

^c *Æterni ignis pœnæ deputare.* Quosnam præcipue
designat, incertum est: hoc exploratum, hæsisse
aliquando in hac salebra S. Augustinum: cui etsi
durum id videbatur, non dubitavit tamen, parvulos
quoque, qui sine baptismate exirent, in hac dange-

ginitatis ejus manere agnovisset intacta. Neron etiam ex consequentibus et adnunciis Christi signis, Angelis, stella, Simone, **606** Anna vel Magis, admonitione quoque Angeli, qui ad ipsum locutus est hoc modo, *Surge, accipe puerum et matrem ejus* (Math. 2. 13.). Non dixit uxorem tuam, ut scire posset quod Christi causa Virgini Mariae datus fuerat ut minister. Unde Dominus signum virginittatis confirmare volens, post resurrectionem a mortuis, clausi ad Apostolos ingressus est ostiis, ostendens se ossa et carnem habentem.

XLIV. Propterea autem Christus proficiebat aetate et sapientia, ut probaretur quod vere factus homo fuerit, sicut Lucas Evangelista docet cum dicit, *Puer autem crecebat et confortabatur, plenus sapientia, et gratia Dei erat super ipsum* (Luc. 2. 40.). Et iterum, *Et Jesus proficiebat sapientia et aetate* (Ibid. 32.). Si igitur Jesus Christus animam non habuisset, ^a sicut nefarii aestimant Arriani, aut rursus animam quidem habuisset, et non tamen rationabilem, ^b sicut Apollinaris definiuit insanens, nunquam profecto sapientia proficere poterat. Quippe cum caro sine anima sapientia proficere non possit. Sed neque Dei unigenitus Filius Indiget augmento sapientiae, cum ipse sit totius nostrae sapientiae distributor.

XLV. Quod autem sicut corpus, sic et animam Dominus noster Jesus Christus habuit, aperte nos docent Evangelistae, dicente Angelo ad Joseph, cum esset in Aegypto, *Surge et accipe puerum et matrem ejus, et vade in terram Israel, mortui enim sunt qui quaerebant animam pueri* (Math. 2. 20.). Et iterum, quando Dominus noster Jesus Christus aiebat, *Nunc anima mea conturbata est* (Joan. 12. 27.), et iterum, *Tristis est anima mea usque ad mortem* (Math. 26. 38.), et iterum, *Sicut novit me Pater, et ego novi Patrem, et animam meam do pro ovibus* (Joan. 10. 15.), et iterum, *Propterea me Pater diligit, quia ego pono animam meam, ut rursus eam recipiam. Nemo tollit eam a me. Sed ego pono eam sponte; potestatem habeo ponere eam, et potestatem habeo iterum accipere eam* (Ibid. 17.). Similiter et beatus Petrus, testimonium David prophetae ad Christum referens, ita dicit ex persona ipsius Christi, *Quoniam non derelinques animam meam in inferno, neque dabis sanctum tuum videre corruptionem* (Act. 2. 28.).

XLVI. Per multa igitur testimonia docet divina Scriptura quod unigenitus Dei Filius factus est homo. Et primum quidem, ut humilitatem doceret caelestes virtutes, ac terrestrem hominem nunquam debere superbiae vitio laborare, sicut diabolus et ejus Angeli, ut de caetero videntes ^c filium hominis formam servi habentem, nunquam in sensum superbiae venire cogitarent, sicut beatus Paulus docet cum

A dicit, *Hoc enim sentite in vobis, quod et in Christo Jesu, qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se aequalem Deo, sed semetipsum **607** exinanivit formam servi accipiens* (Philip. 2. 5.). Et qualem istam formam? Non caelestium virtutum dicit, sed terreni hominis, quae omnibus rationalibus substantiis habetur humilior, quasi quae ex anima rationabili et terrestri corpore sit creata. Unde adjicit dicens, *In similitudinem hominum factus, et habitu inventus ut homo, humiliavit semetipsum factus obediens usque ad mortem* (Philip. 3. 7.). Et ipsius iterum mortis qualis? quae apud homines omnibus deterior est. Namque adjicit dicens, *mortem autem crucis* (Philip. 2. 9.).

XLVII. Ne quis autem, audiens beatum Paulum dicentem quod humiliavit se usque ad mortem, passionem crucis Deo aduectat, sicut ^d nefarii faciunt Arriani. Sine passione enim unigenitus Deus est, ac penitus passioni subjacere non potest. Quaecumque igitur de Christo humilia verba dicuntur, haec omnia aduectanda sunt servi formae.

XLVIII. Postea autem, ut ostenderet quantum haberet circusus opera dilectionem, cum Dominus esset, maluit accepta servi forma fieri tanquam unus ex nobis. Et iterum, quod homo factus pro impiis et peccatoribus obire mortem dignatus est, sicut beatus Paulus docet cum dicit, *Ut quid enim Christus, cum adhuc infirmi essemus: secundum tempus, pro impiis mortuus est? Vix enim pro justo quis moritur. Nam pro bono forsitan quis et audeat mori. Commendat autem suam caritatem Deus in nobis, quoniam cum adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est* (Rom. 5. 6.). Similiter autem, quod etiam his qui credunt in ipsum, spiritalem adoptionem filiorum largitur et donat, et efficit regni sui caelestis haeredes, sicut ipse Dominus noster Jesus Christus ^e docens dicit, *Amen, amen dico tibi, si quis non denudatus fuerit, non potest videre regnum Dei* (Joan. 5. 3.). Unde ^f infantes, quia in peccatis sunt, merentur etiam baptismi gratiam, ut in Christo nova generatione creati, etiam regni ejus cohaeredes efficiantur, secundum beatum Paulum, *Si qua in Christo nova creatura* (2. Cor. 5. 17.).

XLIX. Nam propterea etiam virtutes caelestes per solam fidem creantur in Christo, quia et istas quoque omnes in semetipso renovavit, et propter hoc enim qui in Christo credunt, nova creatura dicuntur, quia Unigenitum Deum Verbum similiter cum servi forma quam habet, venerantur et colunt. Quod autem creatae sunt caelestes virtutes in Christo, testis est beatus Paulus dicens, *Instaurare omnia in Christo, quae in caelis et in terra sunt in ipso* (Eph. 1. 10.). Rursus etiam sicut caput Ecclesiae dicitur, sic etiam

Deus verbum adest. Quae illius haeresi pluribus confutata, Theophilus Alexandrinus in haec verba concludit, Epistola 1. Paschali: *Atque ita ipse disputationis ordo convincat, nihil a Domino imperfectum esse susceptum, sed assumptum ab eo hominem plane perfectique salvatum.*

^c Ms., *Filium Dei formam servi habentem.*

^d Ms., *Nefarii sapiunt Arriani.*

^e Ms., *Docens Nicodemum dicit.*

D ^f *Infantes quia in peccatis sunt.* Sic habet uterque Manuscriptus. Sed res exigit, ne auctor secum ipse pugnet, ut legatur non sunt. Supra enim docuit infantibus in peccatis non esse, nec propter peccata baptizari, sed ut regni caelestis participes fiant. Quod ipsum cum dicerent Pelagiani, recte adversus illos lib. 5. extremo argumentatur Hieronymus. *Hoc unum dicam, inquit, ut tandem finiatur oratio, aut novum vos debere symbolum tradere, ut post Patrem et Filium et Spiritum sanctum baptizetis infantes in regnum caelorum, aut si unum et in parvulis et in magnis habeatis baptismum, etiam infantes in remissionem peccatorum baptizandos in similitudinem praeragationis Adam.*

^a *Sicut nefarii aestimant Arriani.*] Hoc de illis testatur Epiphanius Haeresi 69. *Οὐ βούλονται καταδέξασθαι ψυχὴν αὐτῶν. Nolunt Christum animam suscepisse. Nec praeter Epiphanium qui hoc de Arrianis proderet, alium noverat Augustinus. Sic enim profertur ipse in Haeresi 49. In eo, inquit, quod Christum sine anima solam carnem suscepisse arbitrantur, minus noti sunt, nec adversus eos ab aliquo inveni de hac re fuisse certatum. Sed hoc verum esse, et Epiphanius non tacuit. Postea autem non desuerunt qui confirmarent, ut Theodoretus lib. 5. Haeticarum Fabularum c. p. 40. *Ἀπίος δὲ καὶ Εὐνόμιος σώμα μὲν αὐτῶν ἔρασαν εἰληνῆναι, τὴν θεότητα δὲ τῆς ψυχῆς ἐνηρηθῆναι τὴν χρεῖαν.* Arrius vero et Eunomius corpus quidem assumpsisse illum dicunt, sed divinitate ⁿ animae usum exerceuisse.*

^b *Sicut Apollinaris definiuit.*] Theodoretus idem post superiora: *Ὁ δὲ Ἀπολλινάριος ἐμψυχον μὲν ἔφησεν εἶναι τοῦ σωτῆρος τὸ σῶμα, οὐ μὲν τὴν λογικὴν ἐσχηκέναι ψυχὴν. Περιττὸν γὰρ ἦν, φησὶν ὁ νοῦς, τοῦ θεοῦ λόγου παρόντος.* Apollinarius porro Servatoris corpus animatum quidem esse aiebat, sed animam ratione praeditam non habuisse: mens enim supervacanea, inquit, ubi

cælestium virtutum omnium caput esse monstratur. **A** Quid enim dicit beatus Paulus? **608** *Quia in ipso inhabitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter, et estis in illo repleti, qui est caput omnis principatus et potestatis (Coloss. 2. 9.).* Et iterum, propterea factus est homo, ut damnato in carne peccato, relinqueret nobis exemplum quemadmodum quisque debeat carnalibus superatis vitiiis non ultra diaboli fallaciis decipi. Et iterum, ut per servi formam mediator sibi et Patri et Spiritui sancto et sese dignis, sic in perpetuum eos custodiat pacis vinculo, sicut beatus Paulus docet hoc modo, *Quia in ipso complacuit omnem plenitudinem habitare, omnia in ipsum pacificans per sanguinem crucis ejus, sive quæ in terris, sive quæ in cælis sunt (Coloss. 1. 19.).*

L. Sicut igitur tantorum bonorum ipse causa omnibus creditibus fuit, sic etiam non creditibus sit justus retributor. Ideo igitur per multa testimonia nos docent divinæ Scripturæ, quod nolit Deus mortem impij et peccatoris, nisi ut convertatur et vivat. Quamdiu igitur sumus in hac vita, possumus penitentiam agere, et futuram illam beatam vitam sempiternam mereri. Neque enim jam post corporis solutionem penitentia relinquitur locus, cum David propheta sic doceat dicens ad Deum, *Quia non est in morte qui memor sit tui, in inferno autem quis confitebitur tibi (Psal. 6. 6.)?* Et iterum, *Non mortui laudabunt te, neque omnes qui descendunt in infernum (Ps. 113. 17.).* Quod autem Christus judicaturus sit vivos ac mortuos, docet aperte beatus Paulus sic dicens, *Omnes enim nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut recipiat quisque propria corporis prout gessit, sive bonum sive malum (2. Cor. 5. 10.).* Ideo enim dicitur Christus in dextera Patris sui sedere quasi judex tam vivorum quam mortuorum, et quod Pater neminem judicat, sed omne judicium Filio dedit, aperte Dominus noster Jesus Christus edocuit.

Ll. Rursus etiam docemus quod resurgant mortui in eadem carne, in qua etiam in utero matris formati sunt, in corpore pariter ac figura, sicut beatus Paulus ad Corinthios scribens dicit, *Sed dicit aliquis, Quomodo resurgent mortui? quali autem corpore venient? Insuper, tu quod seminas non vivificatur, nisi prius moriatur, et quod seminas, non corpus quod futurum est seminas, sed nudum granum, puta tritici aut quicujus ceterorum. Deus autem dat illi corpus sicut voluit (1. Cor. 15. 35. et 36.).* Hoc cum Apostolus dixisset, quod Deus dat illi corpus, **b** non sicut vult, sed sicut voluit, ostendit quod sicut a principio creatus est homo, sic etiam in resurrectione resurget, neque habitu, neque corpore permutato, sicut Dominus noster Jesus Christus, postquam resurrexit a mortuis, **c** nec corpus nec figuram penitus immutavit. Nam sicut granum **609** frumenti amisso corpore suo nudum seminatum et mortuum, sic iterum cum eodem corpore quod amiserat resurgit: sic etiam homo in resurrectione mortuorum, etsi truncatus

aliqua corporis parte mortuus est, tamen sicut primitus in utero matris suæ creatus est, sic in ipso corpore ac figura resurget, sicut beatus Paulus iterum docet hoc modo, *Nam et qui sumus in tabernaculo, ingemiscimus ingravati eo quod nolumus expoliari, sed supervestiri, ut absorbeat quod mortale est a vita (1. Cor. 5. 4.).* Et iterum, *Oportet enim corruptibile hac induere incorruptelam, et mortale hoc induere immortalitatem (2. Cor. 15.).* In eo quod dicit Apostolus quod nolumus expoliari, sed supervestiri, ostendit quod nunc unusquisque nostrum habet corpore et carne vel figura indutus vitam et gloriam et incorruptelam, ut sicut ferri materia candens, gloria ignis induta, naturam propriam minime commutat, sic etiam sancti cælesti gloria induti, quod habent in hac vita corpus et figuram non deponunt: sicut etiam Dominus noster Jesus Christus in monte gloriam induens, quod erat homo minime commutavit. Sed hæc de probanda fide divinæ Scripturæ testimoniis sufficienter nobis dicta.

Lll. Quoniam igitur qui Arrii vel Eunomii nefandas hæreses sectantur et dogmata, ad blasphemandum Unigenitum filium Dei per dies singulos suas acunt linguas, edocti semper divinæ Scripturæ simplicitatem adulterare, et verbis quibusdam perversis, quæ ex communibus descendere sensibus consueverunt, contaminare similiter veritatem, ut ex parte syllogistica sophisticatum nefandam hæresim suam confirmare videantur, sophisticas nobis de Deo interrogationes prætendunt, a substantia Patris Unigenitum Filium alienare conantes, necessarium duco ex hisdem communibus sensibus eorum hæresim nefandam destruere: ut ex quibus probationem habere se putant, ex hisdem etiam ipsis redarguantur. Et priusquam incipiam enumerare eorum de Filio adversus nos interrogationes, quas ingentes et arduas arbitrantur, ad ipsos volo dicere, quia quodcumque fari voveritis de Nativitate Filii Dei ex Patre, temporalibus usi verbis, ejus Nativitatem, ut ipsa se habet, probare minime poteritis, quoniam Unigeniti Dei Verbi Nativitas, cum sit naturalis ac sine principio, ut ipsa se habet comprehendi non potest. Nam si omnia verba prolata tempus significant, aut præsens scilicet, aut præteritum, aut futurum, Deus autem Unigenitus horum est creator, ejus profecto Nativitas temporalibus verbis approbari non potest, atque ideo necessario, fidem divinarum Scripturarum sequentes, ex ea debemus sumere probationis exempla.

Llll. Cum igitur nos interrogaverint, utrum Deus procreaverit Filium, necne, et acceperint **610** a nobis responsum, *procreavit*, statim adjiciunt interrogationem hujusmodi, quam Græci **d** dilemmatam vocant, *Invitus, an sponte?* Hoc autem faciunt, ut si dixerimus, *invitus*, mox adjiciant, *Quod si invitus procreavit Filium, quomodo non est impij de Deo hoc dicere, quod generationis necessitati subjungatur? Sin autem sponte dixerimus, illi rursus adjiciunt quod*

* Ms. *Habitare et per eum reconciliare omnia in ipsum pacificans per sanguinem crucis ejus.*

b *Non sicut vult, sed sicut voluit.* Apud Græcos locus fortasse fuerit huic argumentationi, qui ἠθέλησε legunt, aut ἠθέληεν, non perinde apud Latinos, qui *sicut vult* constanter legunt, non *sicut voluit*. Augusti, Epist. 146. ad Consentium, *Deus autem illi dat corpus quomodo voluerit, quod idem est.*

c *Nec corpus nec figuram immutavit.* Idem enim corpus ex sepulchro extulit, quod conditum fuerat. Sed quanto majore cum gloria, declarat Theophilus Alexandrinus verba usurpans Psalmi 12. in Codice regio 211. *Ὁ κύριος ἐβασίλευσεν, ἐνεδύσατο ἐπὶ ῥέπταν ἱστιάδῃ γὰρ ἔλαβε φαρτὸν σώμα, ἐπὶ ῥέπτιαν ἐνεδύσατο ἀναστήσας αὐτό, οὐ φαρτὸν ἀλλ' ἀφαρτὸν. Ὁ κύριος ἐβασίλευσεν, ἐπὶ ῥέπτιαν ἐνεδύσατο ἔλαβε γὰρ ἀναστήσας πάλιν τὸ αὐτοῦ σώμα, κατὰ τὴν οἰκίαν ἐπαγγελίαν. Ἀύσατε τὸν ναὸν τούτου, καὶ ἐπὶ τρισὶν ἡμέραις ἔμενῶ αὐτόν. Ὁ εἰρηρε τοῖνον ἐνεδύσατο σώμα ἔλεγε*

D γὰρ, οὐκ ἐγκαταλείψεις τὴν ψυχὴν μου εἰς ἄδην, οὐδὲ σώσεις τὸν ὀστέον σου ἰδεῖν διαφθοράν· ἐτι δὲ καὶ ἡ σὰρξ μου κατασχηώσει ἐπ' ἑλπίδι. Ἀναστὰς ἐν τῷ μηνίματι οὐκ ἔμενε καὶ μένας ἐν τῷ μηνίματι οὐκ ἴδεν διαφθοράν, οὐκ ἐκράτησεν αὐτοῦ ἡ διαφθορά, ὁ ἀφθαρτος λόγος τὸ φαρτὸν ἀνάστησας σώμα εἰς ἀφαρτίαν. *Dominus regnavit, decorem induit: quia enim corruptibile corpus adsumpsit, decorem induit, suscitans illud non corruptibile, sed incorruptibile. Dominus regnavit, decorem induit: adsumpsit enim resurgens iterum proprium corpus, prout ipse prædixerat hoc, et in tribus diebus, excitabo illud. Quod excitarat ergo induit corpus. Dicebat enim, Non derelinquere animam meam in inferno, nec dabis sanctum tuum videre corruptionem. Resurgens non mansit in monumento: sed et in monumento manens non vidit corruptionem, corruptio illi non est dominata, Verbum incorruptibile corruptibile corpus suscitavit ad incorruptibilitatem.*

d Ms., *Dilemmatum vocant.*

illi libitum est, Ergo si sponte procreavit, quasi voluntate Filium procreatus, inter ipsum et omnia cetera, quæ Dei pariter voluntate creata sunt, nulla penitus haberi discretio poterit. Sed non respondendum est, quod ipsi scilicet audire desiderant, sed magis hoc modo dicemus, Neque sponte procreavit, neque invitus. Cum igitur accepto hoc responso, a conclusione sua iniqua in posterum penitus exclusi fuerint, et quasi erint a nobis quemadmodum procreaverit, tunc illis ita respondebitur, Natura iter, quod est supra omnem voluntatem ac necessitatem. Et siquidem intellecto responso nostro quieverint, bene et optime. Sin vero dixerint, non esse p'annum responsum, et nos contra interrogabimus eos simili modo interrogationis eorum, Utrum sponte Deus bonus sit, an invitus: ipsi quoque nobis respondebunt, timentes ex utraque parte illicitam responsionem, Neque sponte, neque invitus, sed ea scilicet natura, quæ supra voluntatem est et necessitatem. Illis igitur responsis, quibus utentur ipsi de Deo quod bonus est asserentes, hisdem nos quoque quod Deus procreavit, adprobamus, Nam sicut bonus est Deus, neque voluntate, neque necessitate, sed ipsa natura, ut honitate privatus nunquam reperitur: sic etiam Filium habet natura. Neque enim potest Deus unquam privari Unigenito Deo Filio suo. Et hæc quidem dicta de Unigenito Deo comprobando abunde sufficerent, si cum prudentibus sermo esset, eo quod naturaliter habet ex Patre nativitatem.

LIV. Sed quoniam isti, tanquam canes arrepti rabie qui contra dominos quoque sæviunt, passione insanæ per ignorantiam concitati, contra Filium Dei blasphemare nituntur, si quando aliquid de ipso venerationis audierint, et exclusi fuerint a solita contra eum blasphemia, perseverantiam tamen malitiæ suæ, quam contra Filium semper exercent, minime amittunt, sed rursus contradictiones alias excogitare conantur. Nativitatem Unigeniti Verbi ex Deo, quæ sine principio est, ac naturalis habetur, destruere molientes, quasi contra eum semper pugnae cupientes, necessarium puto etiam ceteris illorum vanis interrogationibus respondere, ne questionum propositarum violentiam nos effugere videamur. Interrogant igitur item nos, Si omne quod desiit et cepit. Si nos responderimus quod omne quod desiit et cepit, mox adjiciunt ipsi, ^a Desiit nasci Filius, necessario ergo **611** cepit, et si cepit, erat aliquando quando non erat, et si erat quando non erat, non habet locum ex Dei substantia habere eum Nativitatem, quippe cum Dei substantia, ut sine principio, ac semper ac similiter habens, augmentum vel diminutionem non capiat. Sed non est ita respondendum illis, quod omne quod desiit, et cepit: quoniam non omne quod desinit, jam et initium habet. Non solum autem hoc, sed et non omne quod principium habet jam et desinit, quoniam et Deus volens coelestes facere virtutes initium non habet: factis vero istis, velle eas facere ^b desinit, ac propter hoc igitur non omne quod desinit, habet initium. Et iterum factæ coelestes virtutes, etsi initium habent substantiæ, nunquam tamen esse desinunt, ac per hoc non omne quod cepit jam et desiet. Ergo quoniam probatum est, quod non omne quod desinit et cepit, et ideo, ^c desinit nasci Unigenitus Deus Filius, attamen non habet Nativitatis initium. Nam absque initio est ex Patre nativitas Filii, quippe cum naturalis scilicet habeatur.

^a Desiit nasci filium.] Desiisse nasci filium auctor iste non renuit. Sed aliter Augustinus contra eosdem Arrianos disputans in Epistola 174. ad Pascentium: *Quid ergo dicemus, inquit? Si natus est filius Dei de patre, jam pater desinit gignere: et si destitit, cepit. Si autem cepit gignere, fuit aliquando sine filio. Sed nunquam fuit sine filio, quia filius ejus sapientia ejus est, quæ candor est lucis æternæ. Ergo semper gignit pater, et semper nascitur filius.* Exstat Theodori monachi libellus hoc titulo, Ἀπόδειξις ὅτι ὁ πατήρ

LIV. Rursus interrogant nos, si solus cum esset Deus, genuit illum, ut si responderimus quod solus cum esset genuit, statim hoc adjiciant, Ergo si solus cum esset genuit, erat aliquando quando non erat filius. Similiter autem si responderimus quod non solus, mox adjiciant, Et quomodo fieri potest, ut id quod semper una cum ipso fuit natum proprie nominetur? quoniam, ut ipsi dicunt, ipsa nativitas suspitionem præstat aliquando penitus non fuisse, propter hoc ipsum quod dicitur natus. Hæc autem dicunt ignorantes quantum intersit corporalibus temporalibusque sensibus audere de Deo quodecumque pronuntiarum. Quippe cum is de quo agitur, quasi qui absque initio sit, necessitatibus temporum subjacere non possit. Ideo igitur nos quoque illos consulamus, quodanmodo ipsorum interrogatione utentes, ut sic figmentum suum, quod Græci sophisma vocant, illis apertum fiat ac planum. Dicite nobis vos, Solus cum esset Deus misericordias genuit, an non? quoniam beatus Paulus patrem misericordiarum Deum nominat, ita dicens, *Benedictus Deus, et pater Domini nostri Jesu Christi, pater misericordiarum* (2. Cor. 1. 3.). Et si ausi fuerint dicere, quod solus cum esset genuit, nos quoque ipsis ita respondebimus, cur non sit impium ac nefarium dicere quod fuit aliquando Deus absque misericordiis, quippe cum Deus misericordiarum fons habeatur, et nunquam pravitateis pater fuisse credatur, ut cum primum misericordiarum pater non esset, earum postea fieri pater inciperet. Sin vero, vitantes hanc apertam de Deo blasphemiam, dixerint, Non fuit aliquando solus absque misericordiis, respondebimus ipsis etiam hoc modo, Sicut igitur **612** Deus nunquam solus sine misericordia, factus est postea misericordiarum pater: sic etiam non solus antea, postea Unigeniti Filii pater efficitur. Semper enim Deus pater est Unigeniti sui Dei Verbi.

LVI. Sin autem rursus, in sua vanitate durantes dixerint, quia id quod natum est, substantiam significat deitatis, Deus autem Pater non natus est, et Filius natus, una eademque Patris et Filii esse substantia non potest: discant quod non natum substantiam minime significat. Nam si non natum nato videtur esse contrarium, substantiæ autem contrarium nihil est, profecto non natum minime potest esse substantia. Et aliter si substantia in eo quod est asseritur, non natum autem in eo quod non est, quia non natum est, profecto non natum substantia non est. Et iterum, si substantia per semetipsam constare dicitur, non natum autem non per se constat, sed de substantia dicitur quæ non nata est, profecto non natum non est substantia.

LVII. Rursus etiam si dixerint, Si Pater non natus est secundum substantiam, Filius vero natus est, nati et non nati una non potest esse substantia: discant adhuc, quod non necessario substantiarum modus diversus facit substantias. Neque enim, quia dicitur Deus Pater esse non natus, dicitur autem et immortalis similiter, et incorruptibilis, ideo diversa ^D habeat substantias, quippe cum non sit unum idemque non natum et immortale vel incorruptibile, ceteraque his similia. Sicut igitur hæc cum de Deo dicuntur, diversa substantias minime significat, sic neque natum et non natum diversa substantias unquam facient. Neque enim quia Adam quidem non natus est, Seth autem natus, ideo diversa est eorum substantia.

αὐτὸ γεννᾶ, ὃ δὲ υἱὸς αὐτὸ γεννᾶται. *Demonstratio quod Pater semper gignit, Filius vero semper gignitur.* In quo quidem inter cetera sic ratiocinatur: Ἐπεὶ δὲ αὐτὸ τὸ γεννᾶσθαι τὸν υἱὸν οὐκ ἄλλο σημαίνει ἢ τὸ ἔχει τὴν ὑπαρξίν ἐκ τοῦ πατρὸς· αὐτὸ δὲ πατρὸθεν ἔχει τὴν ὑπαρξίν: αὐτὸ ἄρα γεννᾶται. *Ad hæc quia gigni filium aliud non significat, quam essentiam habere a patre, a patre autem semper habet essentiam, semper utique gignitur.*

^b Ms., Desiit.

^c Ms., Desiit nasci Unigenitus Deus Filius.

LVIII. Si autem perseverarint, dicentes quod id quod est sine initio etiam non natum est, et quoniam Filius natus est, sine initio esse non potest: discant quia si non quid sine initio est, id omni modo etiam non natum est, eo quod non si quid initium habet, id omni modo etiam natum est, quoniam Dei misericordix sine initio habitæ, non etiam innatæ sunt, quippe cum patrem habeant Deum. Similiter autem cælum et terra, cum initium habeant, non sunt nata, sed creata. Neque enim si quid est creatum, hoc omni modo natum est. Nam si idem creatum et natum, superfluo docuit Evangelista Joannes, ita dicens, *Quotquot autem acceperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri* (Joan. 1. 12.), siquidem qui semel creati sunt hoc habent ut etiam filii Dei fiant. Sicut igitur creatum et natum idem non est, sic etiam non creatum et non natum idem non esse potest, eo quod Dei misericordix, cum sint, non tamen sunt innatæ.

LIX. Cum iterum nos interrogaverint, quomodo Deus unus, simplex cum sit et incompressus, Pater simul et Filius et Spiritus sanctus esse potest: discant quod non propterea Deus amittit esse simplex et incompressus, quoniam habet unum Unigenitum Verbum substantivum æquale sibi per omnia, similiter et Sapientiam substantivam æqualem sibi per omnia. Sed si quidem, ut ipsi putant, ideo compositus est, quod voluntatem habeat, et istam non æqualem substantix, quippe cum non idem sit substantia et voluntas: nos tamen non imitamur eorum sententiam. Sed pie dicimus et religiose, quod etsi voluntatem Deus habeat, et istam non æqualem substantix, tamen ab omni est compositione alienus.

LX. Quia igitur apud se videntur adhuc esse sapientes, cum per omnia nimis inepti probati sint, hoc etiam nos interrogant, Quomodo fieri potest, ut unus Deus, una substantia, Pater et Filius nominetur, quoniam hi qui hoc dicunt, unum ac solum Deum Filium simul et Patrem per unam partem orationis pronuntiare assolent, quasi a Græce dicatur *ἰσοπέτωρ*, discant non in eadem diu debere perseverare stultitia. Neque enim, quia unus est Deus Pater, ejusque Filius, ac pariter una substantia Patris et Filii, idcirco debet Deus *ἰσοπέτωρ* vocari, quippe cum non unum personarum numero dicamus, sed substantix communi vocabulo. Namque Adam simul et ejus filius Abel, unus homo, cum esset alter, unaque pariter eadenique substantia, propter naturæ communionem, nunquam *ἰσοπέτωρ* vocati sunt, sed ne vocari quidem hoc nomine poterant. Quod autem duo numero simul homines unus homo dicuntur communionem, ut dixi, et societate naturæ, testis est

famulus Dei Moyses ita dicens, *Et fecit Deus hominem, secundum imaginem Dei fecit eum, masculum et feminam fecit eos* (Gen. 1. 27.). Item Dominus etiam noster Jesus Christus se unum et Patrem simul appellat propter æqualitatem unitatemque substantix, sic dicens, *Ego et Pater unum sumus* (Joan. 10. 30.). Unus igitur Deus, Pater et Filius et Spiritus sanctus, propter unitatem, æqualitatemque substantix.

LXI. Nam sicut sensus noster sermo fieri non potest, quippe cum sermonis nostri pater habeatur ipse, neque e diverso sermo sensus unquam fiet, sed neque nostra sapientia sensus ac sermo. Sed est iterum sensus generans sermonem, et non ipso generatur: similiter autem et sermo generatur tantum, non generat: pari ratione et sapientia neque generat, neque generatur. Sensus autem noster cum sit sapiens, et sapientiam habeat, quasi rationabilis sermonem tantum generat. Sapientia iterum non generat sermonem; sed est cum sensu vere pariter ac sermone. Sic Deus Pater nunquam Filius fieri potest, neque e diverso Filius Pater, sed neque Spiritus sanctus Filius aut Pater. Rursus etiam Deus Pater genuit quidem Unigenitum Deum Verbum, ipse autem non est natus, Filius vero natus est quidem, non etiam genuit. Spiritus autem sanctus neque natus est, neque genuit. Sed ut apertius dicam, sicuti Dei Patris misericordix, cum natæ sint a patre non nato, conglutinatam penitus habent innativitati patris generationem: sic etiam substantivus Unigenitus Filius Dei conglutinatam penitus habet Patris ingenerationi nativitatem, quippe cum splendor gloriæ sit, et forma Dei substantix. Sic enim etiam beatus Paulus ad Hebræos scribens dicit, *Qui est splendor gloriæ, et figura substantix ejus* (Hebr. 1. 3.). Splendorem igitur Patris Filium cum Paulus dixisset Apostolus, probavit aperte quod ex substantia Patris Filius est, et quod inseparabilis vel indivisus Patri Filius habetur, et quod semper una cum Patre est. Figuram rursus Dei substantix memorans, docet quod æqualem habet Filium Patris substantia. Et iterum, sicuti Dei Patris immortalitas, unum cum Deo Patre non nata, non dicitur nata, neque ipsa pariter generare: sic etiam Dei substantivus Spiritus neque natus est, neque genuit. Ac per hoc igitur tres personas Patris et Filii et Spiritus sancti latentes, unam credimus propter unitatem substantix Trinitatis esse virtutem. Similiter autem propter indivisionem naturæ, Patrem et Filium et Spiritum sanctum, unum Dominum, unum Deum Omnipotentem, Creatorem, Providorem, semper se ac simuliter habentem: cui honor et gloria in sæcula sæculorum. Amen.

Explicit *e* Rufini Presbyteri Provinciae Palæstinæ Liber de Fide, translatus de Græco in Latinum sermonem.

a Græce dicatur *ἰσοπέτωρ*.] Sabelliani, quia Patrem cum Filio confundebant, Deum idcirco voce composita *ἰσοπέτωρ* Filiopatrem appellabant, quod aversati sunt Orthodoxi. Athanasius in Expositione fidei. *Οὐτε γὰρ ἰσοπέτωρα φρονούμεν, ὡς οἱ Σαβήλλιοι, μονούσιον, καὶ οὐχ ὁμοούσιον. Neque enim Filiopatrem sentimus, sicut Sabelliani, Subsistentialem, et non Consistentialem.* In Ecclesia autem catholica Deus *ἰσοπέτωρ* propterea non dicitur, quia in uno Deo tres numero ejusdem substantix personas agnoscit, et contra quam de Sabellianis dictum est, *μονούσιον* respicit, *ὁμοούσιον* amplectitur.

b Ms., Spiritus Sanctus neque natus est.

c Rufini Presbyteri Provinciae Palæstinæ.] Hæc

igitur, ut apparet, libri hujus in fronte fuerat inscriptio: quam etsi spuriam videri jam ostensum est, retinendam tamen, ne libro nomen deesset, tantisper censuimus, donec sinceram ac legitimam dies aperiat. Nec omittendum, libros de fide sub Rufini nomine duos saltem fuisse, quod intelligimus ex Joanne Diacono, qui in Exodi Exposit. librum 2. citat his verbis: Rufinus in lib. 2. de Fide: *Populus Israel in columna nubis per diem, et per noctem in columna ignis, quia dux itineris præcedebat, ut baptismi gratiam per nubem, et dona sancti Spiritus per ignem ostenderet, quia Apostolus Paulus in nube patres baptizatos scripsit, et Spiritum sanctum ignem esse, Apostolorum Acta declarant.*